Мы бідны, уж з діда, прадіда,
То духом хоц будме богаты!
І чести не даймє здоптаты,
А біры не зломит нам біда!
(Русенко)

ISSN 1508-5104

DWUMIESIĘCZNIK

СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ

STOWARZYSZENIE ŁEMKÓW

LEMKO ASSOCIATION

Бесіда

ДВОМІСЯЧНИК * РІК XVII, Нр 2 (83) МАРЕЦ КВІТЕНЬ 2005 * КРЕНИЦЯ ЛЬНИЦЯ

Тає в очах зимове вкрывало,
подых тепла приносит яр-весна.
Так должыно душа банувала
не студеном быти і не малом...
Гнеска час ій – в Час Воскресний!

Бесіда

Часопис Головного Заряду Стоваришыня Лемків

выходит од 1989 рока

посвячений збережыню істориі, культуры і языка Лемків

інформуючий о жытю нашой і братніх нам суспільности

плекаючий вірні надіі прадідів і вітців

В *Бесіді* почуєш смак рідного слова, такого, як передати го треба твоім дітям і внукам

Буд спілучастником і спілтворцьом *Бесіды*, бесідуй з *Бесідом*

Бесідуй, рад, гвар, повідай!
Товды ЛЕМ будеш собом
І шанувати Тя будут Люде

Чытай Бесіду Внуку і Діду!

(...) В звязи з процесом кодифікацій окремых варіант єдного з наймолодшых слвяньскых літературных языків – русиньского, на кінці 20. стороча намісті быв і є все вопрос: ці в сучасній Европі і в сучасных Славян є можный взник новых літературных языків? Скусеность Русинів нам дає право одповісти на даный вопрос позітівно.

ПгДр Анна Плішкова, *Достойный дарунок к ювілею кодіфікації*, стор. 6-7

Кєд на сході мерзли мертвы духы Автохтонів-Бойків і жыючы тіла Туристів-неБойків, парудесят кілометрів на захід од Команьчы, в лемківскій Рускій Бурсі (котра, думам, не такы морозы памятат) будили ся стары бурсяны выховankове, котрым спати не давали орґанізаторе *свята лемківской коляды*(...).

Фома Квока, *...а в Рускій Бурсі зас колядували...*, с. 8-10

(...) Гын стояли сме деси штыри ци пят дни. Приходило втовды до нас такых двох, хыбаль військовых, на конях і справджали по возах, хто што ма. Барз часто розбивали людям скрині. Вымітували річы на землю і бесідували: „Того ти не треба, того тіж ти не треба, нич ти не треба – гын вшытко буде". А гын, на Заході, нич не было!

Богдан Горбаль, *Історія немалювана* (інтервью зо Семаном Теличком...), стор. 16-18

(...) Пречудний был єден вечер. Сонце заходило на жолто, золотаво, потім на помаранчово. Выобразте собі тот спектакль сьвітляний: в першым пляні величезны пальчасты саґуаро, котры як акторы на сцені одгрывают якысу фантастычну драму. (...) В кінци зробило ся темно. Завіса опала. Драма скінчена,

Славомир Молодчак, *Велькій Каніон і Арізона 2004*, стор. 22-23

(...) Написала-м лем тото, што єм ту заобсервувала, што мі лежыт на серци, коле в очы, а часом ся пхає і на язык, бо неможе стерпіти. А найбарже, аж до жывого допікают все тоты, котры походят з того самого лемківского гнізда, але дали ся юж „усвідомити" і тепер ся роблят великыма діячами. Ажи ся іх зове „добрыма духами". А мы, вперта і недовчена решта, не маме права ся спротивляти.

Мария Чарняньска, *Листы*, стор. 24-25

На передній стороні окладинкы: *Приходит яр*
Фото: Петро Басалыґа

На задній стороні окладинкы: *Церков Святых Космы і Даміана в Бересті*. Фото: Петро Басалыґа.

Новины – не новины не лем з Лемковины

♦ 2 січня Одділ Русиньской Оброды в Кошыцях орґанізувал концерт коляд. Окрем місцевых, з великым поводжыньом выступили і колядникы зо славного артистычным жытьом Няґова.

♦ 13 січня в Креници і Вапенным, 15 січня в Бардийові Лемкы з Лемковины торжественно витали Новий, 2005 Рік. Подібні было і серед лемківской діаспоры, так шырокой, же трудно бы ю ту докладнійше представити.

♦ 15 січня в Конґресовій Сали City Hotel в Братиславі III репрезентацийний русиньскій новорічний баль орґанізувало Здружыня Русиньской Інтеліґенциі. Патронат над імпрезом тримал член Европской Комісиі Я. Фіґель.

♦ 16 січня в Кракові мали своє засіданя Заряд і Рада Фундациі Спомаганя Лемківской Меншыны „Рутеніка". Дискутувано над трудным минулым роком. Біжучий рік повинен привернути рівновагу в діяльности Фундациі.

♦ 16 січня в Йонкерс (в Рускій Православній Церкви Св. Тройці) і в Асторіі выступила з еміґрантскыма піснями і колядами Юлія Дошна. (Відоміст за часописом The New Rusyn Times).

♦ 20 січня жытелі барз ріжнородного під народовым і віроісповіднім взглядом Устя Руского (днес Ґорлицкого) і околиц провели утриману в різдвяній конвенциі стрічу. Выступил хор „Ірмос", група зо Словациі а тіж ученикы устяньскых шкіл.

♦ 22 січня в Креници, 30 січня в Ґорлицях стрічали ся на екуменічных богослужыньях духовенство і вірны спілжыючых і міцно днес перемішаных на Лемковині віроісповідань. Мож было достеречы взаімну пошану, аж і любов. Жебы так было в остаючых 364 днях рока?!

♦ 30 січня в Львівскій Філармоніі 35-літя свойой діяльности святкувала тамтышня „Лемковина". На ювілейний концерт ансамблю зъіхали ся гості з близкых і далекых стран Украіны. З привитальным словом выступил м. ін. Микола Горбаль з Кыєва.

♦ 5 лютого в Камюнці, славным селі спишскых дротарів, місцевий Фолькльорний Ансамбль „Барвінок", враз з колектывом „Радость" представили богатий, понад 2,5-годинний проґрам *Пущаня в Камюнці.*

♦ 6 лютого в ґорлицкій Рускій Бурсі традицийні (в часі зимовых ферий) орґанізувано стрічу з колядом в выконаню учеників лемківского языка. Выступили групы з Ґорлиц, Новиці, Устя Рускоґо, Ґладышова і Креници.

Колядникы з Ґладышова в Бурсі.

♦ 9 лютого в Пряшові представителі Русиньской Оброды на Словеньску, Союзу Русинів-Украінців, Народных Новинок і Русина і Театру Александра Духновича бесідували з децидентами Міністерства Культуры СР о актуальных проблемах фінансуваня культуры народных меншын.

♦ 13-17 лютого гостил в Польщи проф. Павел Р. Маґочій. Головном цілю приізду была участ в обороні докторской дисертациі п. Богдана Горбаля на Вроцлавскым Університеті. (шырше на с. 13)

♦ 19 лютого в Пряшові одбыло ся засіданя Сьвітовой Рады Русинів. Представителі русиньскых орґанізаций в Словациі, Польщи, Украіні, Уграх, Сербіі і Чорногорі, Румуніі і Америці дискутували головні над орґанізацийом VIII Сьвітовоґо Конґресу Русинів, якій одбуде ся 23-25 червця в Креници.

♦ 21 лютого в справі орґанізациі VIII Сьвітовоґо Конґресу Русинів бесідували з Бурмістром Креници-Здрій Емільом Бодзьони Ведучий СЛ і СРР Андрий Копча та редактор „Бесіды" Петро Трохановскій.

З пресы

Piękno zaczarowane w kapliczkach

Nowy Sącz. Komisja Turystyki Górskiej PTTK – Oddział „Beskid" po raz ósmy zorganizowało konkurs fotograficzny pt. „Kapliczki i krzyże przydrożne w Beskidzie Sądeckim". Rywalizacja została rozstrzygnięta.

Na konkurs swoje prace nadesłało kilkudziesięciu miłośników fotografii z całej Polski. (...) Pierwszą nagrodę otrzymał Janusz Wańczyk z Nowego Sącza, drugą – Grzegorz Nędza z Gródka nad Dunajcem, a trzecią – Piotr Basałyga z Krynicy-Zdroju. (PG, Dziennik Polski / Nowosądecki, 17 grudnia 2005)

Z mamą do kościoła, z tatą do cerkwi

Podwójne świąteczne przyjemności: pyszne jedzonko! Popularna dziennikarka telewizyjna Dorota Gawryluk (32 l.) nieźle się urządziła.

Dwa tygodnie po świętach, 6 stycznia, kiedy w naszych domach choinki będą się już osypywać, u pani Doroty zaczną się przygotowania do... wigilii. Ale 24 grudnia też będzie świętować. Bo w domu Doroty Gawryluk i jej męża Jerzego (33 l.) obchodzi się dwa razy Boże Narodzenie. Katolickie i prawosławne.

– Jestem katoliczką, a mąż Białorusin jest wyznania prawosławnego – zdradza Dorota Gawryluk. Ślub brali w cerkwi. Jednak prawdziwie dwuwyznaniowy jest ich syn Nikon (11 l.) (...) (Anna Hernik, *Fakt*, 21 grudnia 2004)

Dorota Gawryluk zdradza!.. A wszystko niby tak pięknie wygląda. Zdradza, bo – dajmy na to – „mówi", „dzieli się słowem" a nawet „wyznaje" byłoby u nas w tym przypadku za mało sensacyjne. A to jest sensacja!..

Po polsku i łemkowsku

W szkole Podstawowej w Hańczowej odbyło się uroczyste spotkanie opłatkowe dla rodziców, uczniów i gości. (...)

Wigilijną inscenizacje, łączącą w sobie elementy śpiewu, muzyki i światła, przygotowali uczniowie ☞

Po polsku i łemkowsku

☜ szkoły pod kierunkiem Anny Dubec i katechetki Kazimiery Szczerby. Było ciekawe przedstawienie, pięknie śpiewane kolędy, opłatek wigilijny i wiele ciepłych życzeń. (...)

Uczniowie odczytywali, jakie są tradycje świąt bożonarodzeniowych w różnych obrządkach wyznaniowych, kolędowali wspólnie z gośćmi i rodzicami w języku polskim i łemkowskim. (...) (Ewa Bugno, *Gazeta Krakowska, Gorlickie*, 21 grudnia 2004)

Misie jeszcze śpią

Bieszczady. To już ostatnie dni przed zimowym snem niedźwiedzi. Ich aktywność obserwuje się jeszcze w Nadleśnictwach Lutowiska i Stuposiany. - Przyczyną bezsenności jest brak wysokiego śniegu, który zawsze "usypiał" drapieżniki - twierdzi Tadeusz Zając, zastępca nadleśniczego w Nadleśnictwie Lutowiska - Misie nie chcą spać na czarnej ziemi, lubią ładną, białą pościel śniegu.

Podobnie jest na terenie Nadleśnictwa Stuposiany. Na drzemiące niedźwiedzie natknął się Piotr Kaźmierczak, leśniczy ds. łowieckich: - Niesamowity widok; pięć misiów drzemiących na śniegu nieopodal leśnej drogi. Widziałem z odległości pozwalającej dobrze im się przyjrzeć. Była to jedna stara, dwoje młodych, jeden piastun i jeden osobnik, którego wieku nie mogłem określić. Leżały na dużej łacie śniegowej i od czasu do czasu poruszały się. (/r/ *Nowe Podkarpacie*, 22.12.2004)

Grekokatolicy świętowali

Tu zaczyna się świat, w tej małej cerkwi, kaplicy – mówił i błogosławił wiernych ks. Arcybiskup Jan Martyniak, metroplita przemysko-warszawski. Przyjechał z Przemyśla do Gorlic, do wiernych kościoła greckokatolickiego. W grudniu w klasztorze sióstr bazylianek i w kaplicy pw. Przemienienia Pańskiego były uroczystości związane z 20-leciem ich założenia. (...)

W uroczystościach Wprowadzenia do Świątyni Najświętszej Maryi Panny uczestniczyli oprócz księży wyznania greckokatolickiego z dziekanem mitratem Janem Pipką, proboszczowie gorlickich parafii rzymskokatolickich ks. Prałat Andrzej Mucha, ks. Kanonik Józef Makowski, duchowni z klasztoru o. redemptorystów z Tuchowa, przybyli burmistrzowie Gorlic – Kazimierz Sterkowicz i Andrzej Orchel. (...) (/e/ *Gazeta Krakowska / Nowosądecka*, 21 grudnia 2004)

Jak to miło, gdy mili sercu goście nie pogardzą. Albowiem – jak głosi Ewangelia - nie ma większej miłości pond tą, jeśli ktoś duszę własną odda za przyjaciół swoich.

Piosenki emigrantów

Łemkowska pieśniarka Julia Doszna z Łosia odlatuje na początku stycznia na trzytygodniowe robocze wakacje do Stanów Zjednoczonych, gdzie nagra następną płytę CD. Jej tematem będą piosenki emigrantów łemkowskich i galicyjskich, którzy opuszczali rodzinny kraj 100 lat temu w poszukiwaniu lepszego losu za „wielka mlaka" (wielką wodą), w kopalniach węgla stanu Pensylwania i fabrykach stanów Nowy Jork, Connecticut, Ohio i New Jersey. Pieśni emigrantów zapisane zostaną na płycie po raz pierwszy.

– Jest nam dobrze znana jako piosenkarka, której kariera rozpoczęła się 20 lat temu w szeregach ansamblu Łemkowyna, z którym to odwiedziła USA i Kanadę w 1987 r. – mówi jej amerykański menadżer Walter Maksymowicz. (...)

W USA Doszna ma w planach występy dla wnuków emigrantów w Minersville i skupiskach łemkowskich w Yonkers, Bridgeport i Nowym Jorku. W Filadelfii nagra m.in. piosenki „Moja zena w kraj ua ja tu", „W Ameryci sypana drazeczka", „Bud zdrawa zemlice" i „Cne mi sia za tobom". CD będzie liczyć 13 utworów zaśpiewanych a capella. (...) (ROB, *Gazeta Krakowska*, 31 grudnia 2004 – 2 stycznia 2005)

Nu fajnie, Panie ROB! OT tylko ni podoba mi si, że tyle kiksuf w tych lemkowskich cytowanych tekstach.

Kutia na stole

Od uroczystych wieczerzy wigilijnych rozpoczynają się dzisiaj Bożego Narodzenia chrześcijan wschodnich. Kościoły obrządku wschodniego: prawosławny i bizantyjsko-ukraiński, które nie przyjęły reformy gregoriańskiej, nadal posługują się kalendarzem juliańskim.(...)

– Nasze parafie są niczym małe wysepki na oceanie – mówi ks. abp Adam Dubec, władyka prawosławnej diecezji z siedzibą w Sanoku. – Wierni żyją w ogromnej diasporze, ale religijność – w porównaniu z wcześniejszymi latami – odradza się, chociaż coraz trudniej zachować dawne zwyczaje.

W Swiatyj Weczer, czyli wigilię prawosławni i grekokatolicy spożywają – zgodnie z tradycją – 12 postnych dań i ubieraja choinki. Wieczerza rozpoczyna się modlitwą, a opłatek zastępuje prosfora – chleb wypiekany z pszennej mąki, drożdży i wody. Najpopularniejszym daniem jest kutia, a wśród kolęd – „Boh predwicznyj narodyłsia..." (...) (BH, *Dziennik Polski*, 6.01.2005)

Dzisiaj Wigilia łemkowska
Jutro Boh sia raždaje

Dzisiaj greckokatolickie i prawosławne rodziny zasiądą do wieczerzy wigilijnej, jutro Boże Narodzenie. (...)

Łemkowska wieczerza wigilijna sklada się z 12 potraw, na pamiątkę dwunastu apostołów. Będzie kysełycia (...). (Ewa Bugno, *Gazeta Krakowska / Nowosądecka*, 6 stycznia 2005)

To dłuższy tekst od poprzedniego. Ciekawie przedstawiono w nim tradycje łemkowskiej Wigilii. ...A ja tak bardzo wybiórczo go potraktowałem. Przepraszam, Pani Ewo. Chciałem jak najszybciej dobiec do kysełyci (czy „kiesełyci", jak też ją zowią). I pozostać przy niej. „Będzie kysełycia". Jasne, że będzie! Przecudownie smaczna. Taka kwaskowata... Czego – jak czego, ale smaku kysełyci, za *pradidnim pokonom* jej ciepła, jej... nikomu z nas nie trzeba słowami – pytaniem poety przypominać – Cy pomnesz Łemku?!

Wertep łemkowski

Caritas działający przy parafii rzymskokatolickiej w Gładyszowie oraz Prawosławny Ośrodek Miłosierdzia Eleos w Gładyszowie, Tydzień Modlitw Ekumanicznych uświetniły Ekumenicznym Wieczorem kolęd. ☞

21 stycznia do Szkoły Podstawowej im. Aleksandry Wislockiej w Gładyszowie przybyli seniorzy z Gładyszowa, Zdyni, Smerekowca, Koniecznej i Regetowa.

(...) Zaproszeni goście podziwiali występy uczniów uczęszczających na zajęcie z języka łemkowskiego.

– Uczniowie ubrani w odswiętne i robocze stare łemkowskie stroje, przywrócili w pamięci łemkowskiej części widowni świetne czasy ich młodości. Przed ich oczyma przesuwały się ciekawe strzępy rodzinnych rozmów toczących się w tętniącej pracą łemkowskiej izbie, rozmów przy pasterskiej watrze oraz łemkowski wertem, czyli kolędnicy z gwiazdą. Łzę z oka niejednej babci i niejednego dziadka wycisnęły łemkowskie słowa i rekwizyty ich młodości – mówi Danuta Dziubyna, reżyserka części łemkowskiej programu.

– (...) Radość płynąca z posiadania mądrych wnuków oraz piękno i czarowna moc kolędy sprawiła, że nowonarodzony Bóg, tak ośpiewany przez nich w pięknych kolędach, będzie im błogosławił na każdym ziemskim kroku, będzie wspierał ich w każdym przedsięwzięciu – mówił Piotr Wirchniański. (...) (Ewa Bugno, *Gazeta Krakowaska / Gorlicka*, 25 stycznia 2005)

Zdynia i Żdynia

W poniedziałek, 24 stycznia prezydent RP podpisal ustawę o mniejszościach narodowych i etnicznych, dopuszczającą używania języka mniejszości jako pomocniczego w kontaktach z urzędami w gminach, gdzie mniejszość stanowi co najmnjiej 20 proc. mieszkańców. Zgodnie z tą ustawą w takich gminach mniejszość będzie mogła używać dwujęzycznej nazwy miejscowości.

Jednym z towarzyszących podpisaniu tej umowy był Stefan Hładyk, radny powiatu gorlickiego i przewodniczący Zjednoczenia Łemków, mającego swoją siedzibę w Gorlicach. (...)

Następuję w Gorlicach powrót do korzeni, do prawdy historycznej, bo nikt nie może zaprzeczyć, że południowe tereny powiatu były zamieszkałe przez ludność pochodzenia rusińskiego, arumuńskiego. (...)

W ramach wspólnoty europejskiej, która od wieków istniała na ziemi gorlickiej, będziemy może już niedługo spotykać się z dwujęzycznymi nazwami miejscowości. Przypomnimy sobie, że Bielanka to dawniej nazywała się Bilanci, Klimkówka - Klimkiłka, Małastów - Małastił, Regetów - Regetił, Pętna - Pankna, Pstrążne - Pstrużne, Zdynia – Żdynia, Krzywa - Kryła, Lipna - Łypna, Długie - Dołhe, Ropica Górna – Ropica Ruska. (...) (Stanisław Elmer, *G. Krakowska/Gorlickie*, 1.02.2005)

Faktycznie, może to nazwy, jak i ludność, pochodzenia arumuńskiego. Boże, daj mi Kryła!

Ewangelia z piasków Egiptu?

Dwie księgi z okresu wczesnochrześcijańskiego, w tym najprawdopodobniej tekst Ewangelii, znalazł polski archeolog Tomasz Górecki, prowadzący badania pozostałości koptyjskiego budynku klasztornego z V-IX wieku w rejonie Luksoru. (...)(PAP)

KOMENTUJE
O. Augustyn Jankowski z Tyńca, biblista.

– To rzeczywiście może być wydarzenie wielkiej wagi. Choć kościół koptyjski tylko w swej części związany jest z kościołem powszechnym, a większość jego gmin jest schizmatycka, to przecież tekst ewangelii, jeśli rzeczywiście pochodzi z wczesnych wieków chrzeeścijaństwa, może mieć kapitalne znaczenie dla wyjaśnienia istniejących wciąż różnych wątpliwości dotyczących zapisów czy interpretacji.(...)

KOMENTUJE pt z Krynicy,
redaktor – schizmatyk

Sądzę, że pod kościołem powszechnym rozumie o. Augustyn Kościół Rzymskokatolicki. Do takiego rozumienia zdążyliśmy się przyzwyczaić, jak – od wieków już – do epitetu „schizmatyk", zarezerwowanego w Polsce dla prawosławnych. W Egipcie istnieje od czasów starochrześcijańskich ortodoksyjny, Prawosławny Patriarchat Aleksandrii. IV wieku sięga dominujący dziś w Egipcie Kościół Koptyjski, powstały z gmin nestoriańskich, ale dla nich na przestrzeni historii kościół powszechny miał inne niż schizmatyk określenie. I jakby czcigodny ojciec z prastarego Tyńca nie rozumiał tych spraw, i biorąc pod uwagę, że błąd tkwi często w umyśle czytelnika – nie jest to wypowiedź szczęśliwa. Kompilacja *choć... – to...* razi. I przykro konotuje się ze znanym nazwiskiem.

Ochotníci z Habury pripravili vianočné sviatky

Prekrásnu atmosféru vianočných sviatkov prežívali obyvatelia Habury na Štefana na divadelnom vystúpení. Jeho cieľom bolo poukázať na zvyky a obyčaje, ktoré, žiaľ, v mnohých rodinách akoby vymierali. Dvadsaťsedemčlenný kolektív starších i mladých Haburčanov na javisku podal doslova profesionálny výkon. Zahrali mnohopočetnú troj-generačnú rodinu, ktorá sa pripravuje na sviatky. Gazdiná, ktorú prekrásne zahrala Milka Gubová, pred štedrovečernou večerou každému nadelila prácu. Zaťovia priniesli stromček, dcéry ho ozdobili, nevesty prestreli na stôl, dedo prikladal do piecky a babka hojdala v kolíske vnúča. Gazda v podaní Michala Závackého obkrútil stôl reťazou, aby sa rodina celý rok držala pokope. Potom sa všetci vybrali na potok umyť sa, do stajne dať "chudobe" chlieb, zobrali slamu a so zapálenou sviečkou a pozdravom Christos raždajetsja si sadli k stolu. Pomodlili sa a večera sa začala. Gazdiná urobila medom každému na čelo krížik a pridala želanie – aj mužovi, aby ju ľúbil viac ako pálenku. Postupne prišlo na stôl všetkých deväť chodov od cesnaku až po hubovú mačanku, pričom z každého jedla odložili kúsok bokom do "ďinika". Po večernej modlitbe si všetci zavinšovali a zaspievali koledy a čakali na príchod koledníkov.

Iniciátorom, scenáristom a režisérom programu boli manželia Jozef a Milka Gubovcí, ktorí za necelé dva mesiace nacvičili s ochotníkmi predstavenie. Bolo to ich prvé vystúpenie, ale pevne verím, že nie posledné. Podporu a ocenenie získali aj od starostu obce M. Juščíka, ktorý pre ochotníkov pripravil slávnostnú večeru. Predstavenie bolo viditeľným výsledkom práce pôsobenia Rusínskej obrody, ktorej základnú organizáciu založili v obci pred necelým pol rokom.

Všetkým účinkujúcim želám od srdca veľa zdravia, šťastia a božej pomoci na ochotníckej divadelnej ceste. (Anna Vladyková, Medzilaborce, *Podvihorlatské noviny, č. 2/2005*)

Же помістити треба в тій „Бесіді" допис п. Др Анны Плішковой, якій по сусідстві видите, опубликуваний на першій страні „Народных Новинок" (31 січня 2005) – мал єм певніст, кєд лем взял єм до рук спомнений тыжденник. Репродукцию окладинкы книгы „Русиньскый язык", яку поміщено під віньєтом часопису, носил єм в очах од кілкох дни, одколи сес ***достойний дарунок*** мал єм щестя отримати з рук п. Др Олены Дуць-Файфер. І тот дарунок, сесу книгу з гордістю мал єм, взял єм за вытвір лемківского, нашого кругу (коли явит ся дашто великє – то мы!). Якже товды приємні мі (нам) было, кєд сес плід початий заправды в нашых недрах выкликал таку евфорию в цілым русиньскым сьвіті.

Гей, бо і є то книга про вшыткых Русинів. Не буду того детальні приближал – чом, якым способом, адже о тым і бесідує сам зміст книгы, котрий представлят в своім дописі Др Анна Плішкова. А моє „пят ґроши" бере ся одтале, жебы серед оной загальной евфориі звернути дакус увагы на справу початя ся плоду (Японці од початя рахуют дату народжыня), о чым то акуратні Авторка допису якоси не спомнула, даючы лем пріоритет, на єй думку, самому ядру справы. ...А мі ся запрагло привести з „Передслова" до книгы, пера проф. Павла Р. Маґочія, такій то уступ:

Ідея приготовити нашу книгу о русиньскім языку в тій серії взникла у Др. Олены Дуць-Файферовой, яка запропонувала мені (історікови, а не лінґвістови подля професії) стати ся редактором, зато, жебы передыйти можным проблемам у приправі того выданя.

Гей, можливы проблемы были можливы. І тішыти ся нам, же повело ся іх побороти! В тым і існі місця Лемків в державі, в якій все іщы не годни найти, акуратні, належного місця.

Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Русиньскый язык. Неє він іщы коіне. Але то не наша – Курдів Серединной Европы – вина. Та само слово „dzieje" дає „nadzieje". Того процесу на щестя не сперли деякы бывшы і не зопрут сущы „Академіі"... Хоц для нас, на жаль, то уж дакус пізно.

ПгДр АННА ПЛІШКОВА

Достойный дарунок к юбілею кодіфікації

Сучасна Европа, враховано країн зо славяньскым жытельством, є скоро комплетно обслугована літературныма языками, то значіть, же культурны потребы каждого народа уж дакілко сторіч ту успокоюють нелем етнічны языкы, але і єдна з форм їх екзістенції – літературный язык. В звязи з процесом кодифікацій окремых варіант єдного з наймолодшых славяньскых літературных языків – русиньского, на кінці 20. стороча намісті быв і є все вопрос: ці в сучасній Европі і в сучасных Славян є можный взник новых літературных языків? Скусеность Русинів нам дає право одповісти на даный вопрос позітівно. Так само факты з культурно-языкового жывота Славян (Кашубы, Македонці і ін.) в общім документують, же в них є много неосвітленых міст, з котрых скоріше або пізніше выростуть літературны языкы.

Як документує історія, зьявлёваню літературного языка безпосереднё переходить етнокультурне ожывлёваня, а тото зась, у своїй основі, не може ся розвивати без вырішіня языкового вопросу, т.є. сформованя літературного языка як компонента а зарівно і средства націоналной культуры. У вшыткых проґрамах народного перепороду славяньскых языків основным быв вопрос створіня літературного языка. Тоту задачу літературный язык має і в мікроетнічных ситуаціях, то значіть і в припаді Русинів.

Од початку свого національного возроджованя 1989 року

Русины і формованя їх літературного языка были в центрі інтересу многых ученых, але і людей, якы просто мали потребу высловлёвати ся к потребі зачатя кодифікації нового славяньского языка, або подля словника проф. Александра Дуліченка з Тартуськой універзіты в Естонії – мікроязыка. Полемікы, якым часто хыбили принціпы етікы, лем прискорёвали роботы над завершінём холем першой етапы кодіфікації – приправов правил і їх уведжінём до потребных і найважнішых сфер фунґованя кодіфікованого языка (літературной, медіалной, школьской, конфесіоналной). Меджітым славістічный світ давав можность презентації новому языку ці на меджінародных славістічных акціях в Европі і Америці, або і посередництвом окремых публікацій ці цілых едіторьскых серій. К налвызначнішій з них належыть серія **„Najnowsze dzieje języków słowiańskich"**, яку выдає **польска Опольска універзіта – Інштітут польской філології.** Том **Русиньскый язык** є в ній найновшый, вышов лем в тых днях і як кебы сімболічно – на 10. річніцю кодіфікації русиньского языка на Словеньску. Меджіна-

родный славістічный світ тым акцептовав взник нового славяньского літературного языка і поважовав за потребне го представити в такій формі, як остатніх 13 штандартных славяньскых языків. Научным редактором книгы ся став реномованый історік, одборник на історію Русинів, **професор Павел Роберт Маґочі** з Торонтьской універзіты в Канаді.

Том **Русиньскый язык**, подля слов ведучого редакчной рады серії **Станіслава Ґайды**, указує ся як послідній, штырнадцятый у споминаній серії, котра є резултатом реалізації першой етапы меджінародного выскумного проєкту **„Współczesne przemiany języków slowiańskich (1945 – 1995)"**, зачатого в 1993 році по Меджінароднім конґресі славістів у Братіславі. Перед ним были выданы томы: *Српски језик* (1996), *Български език* (1997), *Русский язык* (1997), *Serbšćina* (1998), *Český jazyk* (1998), *Slovenski jezik* (1998), *Slovenský jazyk* (1998), *Hravatski jezik* (1998), *Беларуская мова* (1998), *Македонски јазик* (1998) *Język polski* (2001), *Kaszëbizna* (2001).

Найновша книга одбивать фактічный розвой русиньского языка од 1992 року. З тым цілём, як уводить научный редактор П. Р. Маґочі у *Предслові*, авторы вырішили написати або переложыти свої части до властых варіантів русиньского языка – до лемківского языка Русинів Польска, русиньского языка Словеньска, підкарпатьского языка Русинів Украіны або войводиньского языка Русинів Югославії. Але, як дале говорить П. Р. Маґочі, екзістує іщі еден літературный варіант русиньского языка: автор частей о Мадярьску створив про тоту книжку пяту реґіоналну норму, яка може быти узнана за русиньскый літературный язык у тім штаті.

Книжку **Русиньскый язык** творить пять розділів. Першый подає основну інформацію з **історії і етноґрафії вшыткых русиньскых земель (автор Павел Р. Маґочі), опис діалектів з двох одлишных поглядів (Януш Рігер, Юрій Ванько) і історічный перегляд языкового вопросу (П. Р. Маґочі).** В далшых трёх розділах, з якых ся каждый ділить на шість частей подля реґіонів – **Підкарпатьска Русь (автор Ігор Керча), Пряшівска Русь (Василь Ябур і Анна Плішкова), Лемковина (Генрик Фонтаньскый), Мадярьско (Ґерґей Бенедек), Войводина (Юліян Рамач), Америка (Александер Дуліченко) – є ґраматічный опис екзістуючіх русиньскых літературных языків, соціолінґвістічной функції русиньского языка в каждім реґіоні (авторы: І. Керча, А. Плішкова, Олена Дуць-Файфер, Ґ. Бенедек, Михайло Фейса, П. Р. Маґочі), а тыж выбір характерістічных текстів з окремых функціоналных сфер языка з каждого реґіону. Пятый розділ подає вычерьпну бібліоґрафію, а шестый розділ творять мапы Карпатьской Руси з погляду теріторіалного, етноґрафічного і діалектолоґічного.**

480-сторінкову книжку поважуєме за велику, вызначну і унікатну роботу в славяньскім світі, під яку ся підписали і працовници **Інштітуту народностных штудій і чуджіх языків Пряшівской універзіты, Одділіня русиньского языка і культуры Доц. ПгДр. Василь Ябур, к.н. і ПгДр. Анна Плішкова.** Є выслідком многых засадных і часто драматічных перемін культурных, сполоченьскых, господарьскых, політічных. Їх важным участником все быв і є язык. Авторы окремых томів серії, в тім числі і русиньского, прагли на тлі тых перемін захопити статус своїх языків, представили їх сполоченьску позіцію, сістемовы і функціоналны характерістікы. Як говорить С. Ґайда, тота капітална робота є адресована нелем філолоґам, але каждому, хто ся інтересуж славяньскыма языками, або хоче їх спознати і порозуміти. Тому припоможе і по 1988 році (по Меджінароднім конґресі славістів у Кракові) зачата друга етапа меджінародного выскумного проєкту „Współczesne przemiany języków slowiańskich" – сінтетічно-комарачный проґрам під назвов **„Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich"**, в рамках котрой у 2003 р. уж вышов першый том під назвов **„Komparacja współczesnych języków słowiańskich. Słowotwórstwo/Nominacja."** (Жаль, же до нёго ся не стиг загорнути русиньскый язык.)

З нашого погляду, в сфері языка, дану роботу поважуєме заты за найбівшу і найвызначнішу по кодіфікації, над яков колектів авторів робив од 2001 року. Позітівны рецензії тому, польскых професорім Маріана Юрковского і Вєслава Вітковского, документують, же окремы части публікації были предложены на штандартній уровни, сповнюючі научны крітерії. Віриме, же робота є нелем достойным дарунком ку 10. річниці кодифікації русиньского языка на Словеньску, але буде приносом про спознаваня окремых варіант русиньского языка, а в непослідним ряді припоможе зміцнёваню достойности Русинів як національной, так і языковой. Може ся стати і выходным пунктом к обновліню робот над приправами сполочной нормы русиньского языка про вшыткы реґіоны.

ТОМА КВОКА

...а в Рускій Бурсі зас колядували...

стріча з лемківском колядом – 6. 02 2005 р.

Зима, зима, щыпавиця,
Щыпле в носик, щыпле в лиця,
Ґыдзьґат ґамцю, дре за ушка
І зазерат до кожушка.

6 лютого так власні было на дворі. Студін, мороз, сьніг – свобідні мож речы: **зима полном ґамбом** нарешті пришла і на Лемковину. Парудесят кілометрів на схід од Команьчы, в бойківскых Ступосянах зарахувано рекорд морозу (як дало ся чути в кождій телевізиі...) – -31 ступни, брррр...

Кєд на сході мерзли мертвы духы Автохтонів-Бойків і жыючы тіла Туристів-неБойків, парудесят кілометрів на захід од Команьчы, в лемківскій Рускій Бурсі (котра, думам, не такы морозы памятат) будили ся стары бурсяны выхованкове, котрым спати не давали орґанізаторе *свята лемківской коляды*, котры огрівали і праздничні прибирали головний зал, в якым уж неодолго стрітити мали ся три, а може і штырі ґенераціі Лемків - тоты памятаючы передвыселенчы часы колядників, полазників, щедраків з тыма, в котрых єст надія на одроджыня тых прекрасных обычаів. Думам, што стріча вказала ся щесливом і даючом вельку надію...

Были люде – тоты з міста пришли, тоты зо села приіхали; был єден єгомость; были запрошены гості з урядів, хоц не знам чом не ввошли до головного залу; але предо вшыткым были діти, вельо діти (вірте мі, кєд бы не тілко діти зал здавал бы ся піл-полным).

Вшытко ішло по прирыхтуваным скорше програмі. Зачало ся о 14-ій, в гардий недільний ден. А цілий програм вюл наш неоцінений Уйко Петро Креницкій. А было то так:

Хоц як першы выступили ґаздове – ґорлицкы діти, на початку представлю ґрупу котра барз ся мі сподабала. Были то бурсацкы дебютанты з Новиці., котры выступували зо знаным твором нашого Учыталя – Русенка: *Вертеп в Карпатах*. Хоц то іх „перший раз" на дощках Руской Бурсы, нияк не мож повісти, жебы мали ся чым ганьбити. Ведены паньом Марійом Вацек і зо свойом сценоґрафійом вказали ся од якнайліпшой стороны. А вертеп в іх аранжациі, богатший о „продукт реґіональний" – лжыці з Новиці, отримал свіжого духа. Сами акторе чули ся дост певні і не мож было взрити трему пред, як все, великом публіком. А што ся тычыт самой публікы, як все і она была частю той стрічы – кєд слухала, кєд обзерала, кєд

плескала і кєд в кінци сама собі засьпівала, заколядувала.

Ґорлиці – ґаздове, котрых од двох років вчыт і приготовлює імость Міраслава Дубец, выступили з полным програмом, котрого кавальці могли в перший ден Різдвяных Свят чути і видіти парохіяне ґорлицкой церкви Св. Тройці. Вінчували, колядували діти з ґорлицкых основных шкіл. Тоты малы діти, в віку од 6 до 12 років вказали своім выступом радіст – тоту радіст, яку несут зо собом Різдвяны Свята. На тот короткій момент моі думкы вернули до уж минулого праздника, Святого Вечеру... Видячи тоты і такы молодіцькы Лемчата, серце ся само сміє, знаючи, што смотрит на гарду будучніст свого народу. Просто забыват ся о вшелякых квестиях асимілациі, забываня традициі, лісах...

Устя Рускє (для уряду: Ґорлицкє) – сталий і все присутний гість під кєривництвом вічной і дякувати Богу іщы все сильной пані Мирославы Хомяк, вказал короткє колядуваня - віншуваня. Устянскы колядникы засьпівали нам кус барже або менше знаных коляд окрашеных новорічныма желанями.

І пришол час на ґладышівскій *Вертеп в Карпатах* – для мене ґіт тогорічнього перегляду. Діти і молодіж „лемківско-'хуцульского'" села барз ґарді на высокым рівни представили знаний вшыткым твір. Была то уж друга того пополудня інсценізация *Вертепу*, полніжша, богатша, дуже ліпша „варштатово" од Новичан. Допрацувана в кождым деталю, окрашена домашніма працами, занатями, „русиньскым народным духом". Короткє, бо як і кождий меншевеце 20 минутове, представліня окрем основной фабулы вказало і фрагмент з жытя давной лемківской родины. Кєд істніл бы конкурс колядників, власні дітям з того боку Магуры дал бым першу нагороду: і за варштат і за автентичніст (барз ім помогла сценоґрафія приготовлена і привезена з другой стороны Магуры). Барз великы брава для п. Дануты Дзюбины – учытелькы найбарже численной ґрупы лемківского языка.

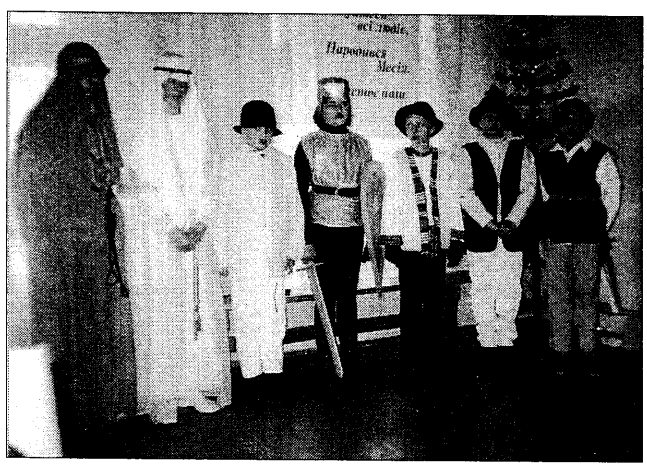

...а в Рускій Бурсі...

(докінчыня з попередньой стороны)

Як остатній акорд появила ся ґрупа з Креницї, ведена (якже бы іначе...) Уйком Петром. Запрезентували різдвяне представліня, „часто і густо" переплітане менше знанима колядами, вынятыма зо старой скрыні і спасеныма од забытя, під наголовком *Там за Віфлеємом*. Ту не ма нич до бесіды: як все, мож речи же на професиональным рівни, барз інтересуючий (тіж з історично-літературного боку) выступ. Представлена біблійна історія о втіканю Святой Родины до Єгыпту перед Іродовыма жолнірями стала ся основом того богатого стародавныма лемківскыма колядами представліня, котре свойом повагом, свойом поважністю заперло тогорічну стрічу. Думам, што на тлі окремых ґруп участвуючых в тым перегляді, в тій вечері выріжняло ся свойом префесиональністю, а і свойом смутном темом (адже хто ліпше як мы, Лемкы, знає што то наказ „з горы" опущаня своіх рідных стран...). Добрі, же все іщы находят ся люде котрым ся хоче і котры потрафлят выгребати спід пороху нашы давно уж забыти пісні, творы.

Тогорічна стріча стояла на барз высокым артистичным рівни, вказала якы можливости дрімлют в дітях (і іх учытелях) і же направду не єст іщы з нами Лемками так зьлі. І лем мож подумати (і пожелати собі на паступны рокы) о численнійшой присутности ґруп. Тілко сел, а в кождым селі діти – лем іх позберати і вшытко мож, бо думам, же перегляд єст отворений для вшыткых а не лем денекотрых. Добрі, жебы як найбільше люди о ним знало.

І по двох годинах коляд, вертепів, віншувань люде розышли ся до своіх хыж. Тоты зо села автами, тоты з міста на піше...

А в ночы зас змерзли духы Бойків – в Ступосянах іщы раз зарахувано рекорд морозу (як іщы раз дало ся чути в кождій телевізиі...) – -33 ступни, бррррр...

На знимках, за порядком: Ґорлиці, Новиця (2 знимкы), Устя Рускє (1), Ґладышів (2) і Креница (2)

„На перекрестю культур"

(фотоґрафічна выстава)

Отворена 30 грудня (о чым інформували мы коротко в „Новинах – не новинах..." з попереднього номера нашого часопису), такой цілий січен тішыла око фотоґрафічна выстава „На перекрестю культур", експонувана в креницкій Головній Пияльни. Час експозициі трафил ся чудовий, адже січен в Креници – то ци не найбарже „горячий" місяц. Горячий на курортників, до того – барз добірных в остатніх парунадцетьох роках (не мам заміру тым підкрісліньом твердити, же передше до Креници зъіжджала ся сама „шабаґа", але...). В двох отже аспектах, так кількісным, як і якісным – было кому обзерати.

Та важнійшым, видит ся мі, был факт – же было **што** обзерати. Орґанізаторе выставы – Стоваришыня Спілпрацы Польща – Схід, Одділ в Новым Санчы та Креницкє Фотоґрафічне Товариство в проґрамово-орґанізацийных заложынях писали м.ін.: „Celem wystawy jest pokazanie różnorodności kulturowej i etnicznej Nowego Sącza i regionu na przestrzeni wieków. Krzyżowanie się wpływów sąsiadów z południa, zachodu i wschodu z miejscowymi trendami politycznymi, gospodarczymi, społecznymi. Żydzi, osadnicy z Saksonii, Łemkowie, Romowie a także Słowacy i Węgrzy pozostawili tu trwałe ślady zarówno materialne, jak i niematerialne zaświadczające o otwartości miejscowej ludności na kontakty z innymi nacjami.

Зо заповідженой так шыроко панорамы культур годни сте подумати, же наша культура стратила ся серед інчых. Противні, было ю видно ци не найбарже. Тоту давну, в нибы „мертвій" архітектурі, і тоту – автентычні жыву, за причыном так штоденности, як і народной та церковной святочности. Обзераючы могли быти преконаны, же нас ту – го-го!, же нашы Горы пульсуют нами. І добрі. Най в преконаню такым тырвают дале. А мы, покля не маме міцнійшых атутів, утверджуйме іх в тым. **(пт)**

З отворіня выставы; од правой: Юліюш Яроньчик, Пйотр Крук і Петро Трохановскій. Фот: П. Басалыґа.

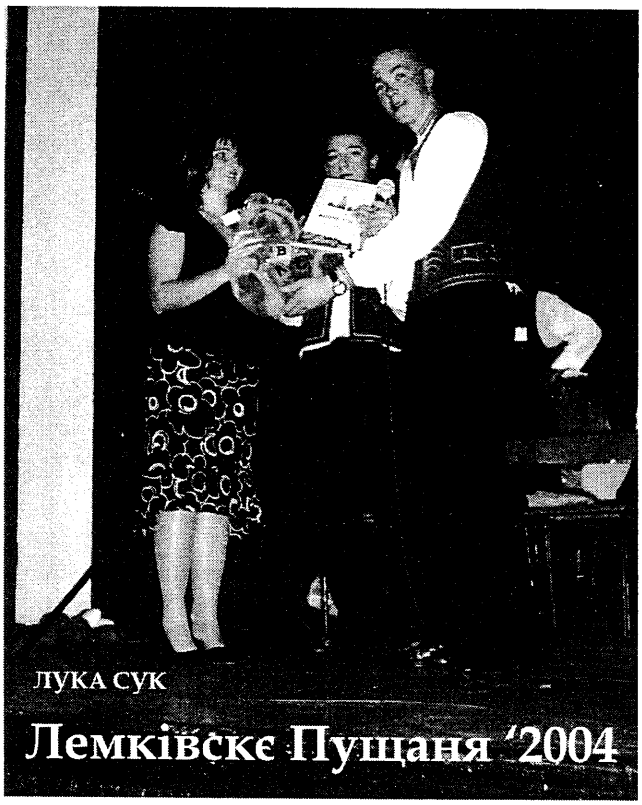

ЛУКА СУК

Лемківскє Пущаня '2004

Ден 20 листопада 2004 рока остал в памяти молодежы, в векшости лемківской, ліґницкого округу по причыні інтеґрацийнос стрічы під назвом „Лемківскє Пущаня", яка в тым дни мала місце в ліґницкым Клюбі Учыталя при ул. Йордана.

Тото, традицийне уж і надзвычай миле споткання молодежы одбыло ся четвертий раз. Што рока прибыват охочых молодых люди, нетілко Лемкынь і Лемків, котры з великом радістю приходят на наше Пущаня. Мали сме чест витати участників з Канады і Німеччыны. Мож ту пережыти в неповторным, свійскым настроі барз приємны хвилины, беручы участ в спільных танцях, в спільным сьпіві нашых народных сьпіванок, слухаючы родимых мельодий, якы выконує 4-особовий музычний ансамбль „Дунай" з Любіна, жебы зміцнити і наполнити свою душу, розвеселити серце, одбльокувати сумліня, по то - жебы хлипнути кусцьок того што найближше, што своє, лемківскє, а тымсамым підкрипити своє єство на якісий час. Забава є дополнена атракцийныма нагородами в льотериі чеколяд, богатом - з лемківскыма стравами - консумпцийом і полным буфетом. Пущаньовы гулянкы каждого рока одзначают ся чымси особливым, што додає ім выняткового посмаку, так на самій забаві, як і ній.

І так, в 2001 році о годині першій по пілночы на середину танцувальной салі выхал 25-кільовий торт зо сьвічками і прибраньом в народовых кольорах. Огонок был барз долгій, але не бракло никому; іщы кусіцькы остало - як ся Лемкы сьміяли - на розмножок. В 2002 р., тіж о першій по пілночы, на салю выхали на одповідніх візках з роштами три печены, обняты поломінями пуляшы, котрыма обслуга в лемківскых народных строях і, замінні, наложеных на головы пуфястых, высокых білых шапках обдарувала вшыткых присутных. І дале, в 2003 році, о тій самій годині, в великій, понадметровій брытванні выхало на паркєт печене і смаковиті приправлене пацятко. Старчыло вшыткым рефлектантам на нештоденну перекуску.

В остатньо прошлым, 2004 році, для одміны попрошено на сцену вшыткых іменників Святого Архістратига Михала (адже по пілночы зачал ся його ден). Зобрало ся семох. Зложыли сме щыросердечны жычыня і ціла публика одсьпівала ім міцне, потрійне „Многая літа". Найвекший і найменчий отримали в дарунку по дволітровым шампані, жебы нима почестували вшыткых тесків і ім товаришучы особы.

Шампанского настрою додає забаві одповідньо достосувана декорация саль бальонами в синьо-помаранчово-зеленых кольорах. На столах цілий час сьвітят ся сьвічкы в одповідньо приготовленых - воском обляных і специяльно припорошеных сьвічниках. Трикольоровы чубаты серветкы, банер з написом „Лемківскє Пущаня '2004" і народний одяг обслугуючой ґрупы радісной молодежы, лишат в серцях, душах не прудко затераючы ся образы і милы спомины.

Молодіж, своім высококультурным способом бытя заохочує нас, орґанізаторів, до наступных почынань, орґанізуваня молодежных стріч. Зьвідую ся молодого діяча - Ваня Феша - з якыма вражынями лишат Пущаня. — Было чудово — одповідат — не хце ся выходити. Кусцьок пізнійше підходит до мене молодий хлопец і бесідує: — Я з роду Ковальчыків, мешкам в Волові, барз ся мі подабала тота імпреза. Коли буде наступна? Напевно приіхам. Дякую вам!

— То мы вшыткым Вам дякуєме!

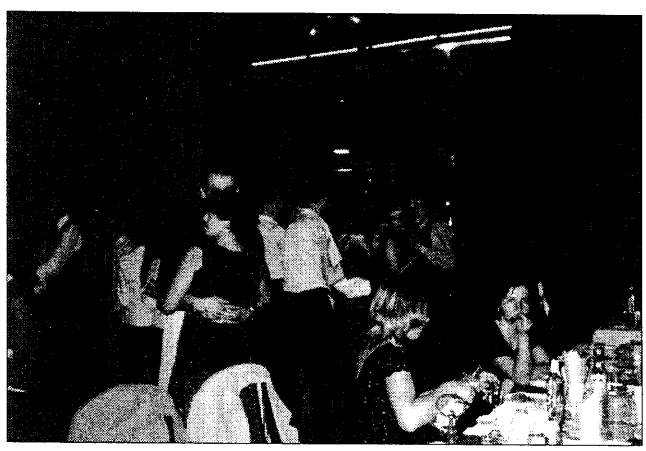

Не лем раз до рока...

Члены Ліґницкого Кружка Стоваришыня Лемків одбыли загальну стрічу присвячену підсумуваню річной діяльности Заряду Кружка. Мала она місце в поміщынях Стоваришыня Лемків в Ліґници, при улици Зофіі Коссак 6, дня 30 січня 2005 рока.

Двох нашых членів жыє поза границями Польщы, єден в Америці, а другій в Анґлиі. Утримують з нами телефонічний контакт, оплачают членскы складкы, а коли – хоц рідко – сут в Польщы, стрічаме ся з нима личні. Пак, четверо мешкат в промени 10 – 150 кільометрів од Ліґници.

Запрошеным і присутным, важным гостьом был Ведучий Стоваришыня Лемків, Андрий Копча. Пришло тіж шестеро прихыльників, котры шлідят за діяльністю нашого Кружка. Троє сосеред них зложыло деклярациі приналежности до Стоваришыня Лемків і зобовязало ся до співдіяня для спільного добра ліґницкого середовиска Лемків. Є нас 30 осіб. Може то невельо, але „сам сыр".

В справозданю з діяльности за 2004 рік предложеным през ведучоко Кружка, Луку Возняка, обняты были вшыткы аґенды – цілий обрыс річной діяльности. На чело выклюл ся спосіб діяльности Заряду Кружка. В претягу 2004-го рока одбыл він 31 стріч, каждого тыжня єдна, в середы, в годинах 16.оо – 18.оо. В урляповых місяцях одбывали ся лем дижуры. Важнійшы зобраня, на котрых важыли ся дециизиі і підниманы были ухвалы, остали удокументуваны в протоколах. Представлены были тіж справозданя з функционуваня бібліотекы і Ревізийной Комісиі. Фінансовы розчисліня з великом докладністю представил філяр нашого Кружка – Скарбник Митро Русинко, а вплывы і выдаткы покрыты фактурами увидочнил в писемным выказі і долучыл до попередніх справоздань.

В дискусиі над справозданями не было критичных выповіди. Падали зьвіданя керуваны до Ведучого СЛ Андрия Копчы і тычыли ся пропозиций змін в способі орґанізуваня Ватр на Чужыні, котры поправили бы єй позицию.

Ведучий Кружка зазнаємил присутных з рамовым пляном на 2005 рік, з окрісліньом дни стріч Заряду Кружка і дат зобрань звычайных, загальных, надзвычайных і дижурів полненых през вшыткых членів Кружка. Представил єдночасно полний, розписаний плян на цілий наступпуючий рік.

На закінчыня Ведучий Кружка подякувал вшыткым што причынили ся до выполніня плану роботы на 2004 рік. Новопринятым членам жычыл задоволіня і выполніня своіх амбітных ціли в суспільній діяльности для нашого пожытку, а вшыткым присутным міцного здоровя і вельо задоволіня в Новым 2005 Роцї. **(дс)**

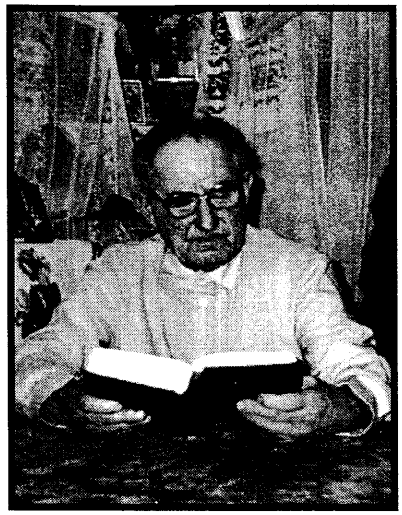

НЕСТОР РЕПЕЛА

✸ 1923
(БІЛЦАРЕВА)

✠ 2002
(ДОНБАС)

„...І ПАМЯТ ІХ В РОД І РОД"

Як видно з поміщеных при зьвіздочці і крестику років, тяжко спохватити інтенцию того писаня. Бо ани то **сьвіжа смерт** (о, як то предивні зазвучало), ани не округла річниця. Аж і причынившы ґу рокам дни, місяці, што разом чынит даты (котры ниже приведеме), не даст ся досмотрити ту бодай дрібных річниц. Але знате – хто ся до знатя нашого горне – тоту знимку?! Знате тото імено, назвиско... Якже бы ні, кєд в недавных рокох полно го было на страницях нашой „Бесіды", тай не лем. І кєд взрите тоту знимку, а при ній зо зьвіздочком і крестиком меджы жытя Чловека – одраз годни сте повісти: То аж тераз повідомляте о смерти вашого так плідного кореспондента – творці?! Аж тераз. І позвольте оправдяти ся з того. Лем о хвильку, лем дакус дале.

Явил ся Нестор Репела друкуваным словом в 1998 році. Пізно. Тот і сес зьвідал – хто то, одкале? Дотепер в нашых творчых кругах нихто го не знал, а уж в 2001 році выдано му збірку вершів („Місце при столі"), в Антоло ґії повыселенчой лемківскої літературы *Ци то лем туга, ци надія* з 2002 рока явила ся його проза (а знате хыбаль оне жуграня, же авторів до антоло ґії добрано „селектывні"). В біоґрафічній нотці Нестора Репелы авторка антоло ґії др Олена Дуць писала:

Проза Репелы то головні потрясаючы в простоті безпосереднього выслову емоций і документуваня подій спомины. Іх выняткові ст на фоні сучасной лемківскої літературы особистого документу односит ся до простору засвідчаня. Першыраз в кругу повыселенчых споминів явил ся голос „одтамале", приближуючий долю і думкы тых, што ішли „ґу сходу сонця" в голод, понижыня, а часом і смерт."

Та Нестор Репела не писал „од гнеска". В своіх прекрасных, должезных листах, од спомненого 1998 рока (познали мы ся завдякы мойому оббіжникови до „сьвіта", в котрым звертал єм ся о поміч при писаню моноґрафіі нашого села) – просил мя: *„Кєд настал такій час, на якій юж єм ся не надіял, прид, Брате* (так мя звал), *воз од мя тых парунадцет грубых зошытів, што-м іх слезами за долгы рокы записал. Бо...".* Тото „бо" тямит чловек, котрого рокы били, а йо-

го *сонце* – як звык повідати – *ґу заходови ся ближыт*. Хворіл. По роках і по немочы, знал же сам прийти не годен, хоц в порывах душы писал:

Приду, посмотрю ся но тото вшыткo мі рідне, на горы, лісы и поля, на села и міста, налюбую ся вшыткым тым, од серця и душы заплачу си зо той радости – же ищы єм го змозі был отвидіти тоты дорогы мойому серцю рідны місця.

(...) И так си то обыйду наоколо, без горы и лісы, без середину села, насолоджу ся вшыткым тым што гвиджу та и што си припомну, та и тыма природныма дарами, што там г літі во лісі роснут. Піду. Покля тепле моє жытя.

А може приду г зимі, по морозі, може даде трафлю на вечыркы, або ламанчык.(...) Напрот цмонтеря ся зопру, схылю голову – там, де дідове, прадідове спочывают... А го дудлі старого дерева сыч буде жалібно гукал...

О, приду. Го такій час, го такій мороз – же букы го бучыні будут як карабины стрыляти, а ґонты на дахах лупкати. (...)

О, приду, неодмінно приду. Ци то літом, ци то зимом. Ци може лем жалібныма мыслями. Але приду...

Зберали ся до него мы, з Андрийом Копчом. Же придеме пожнивным літом 2002 рока. Же возмеме дакус веце примірників його „Місця при столі" і впросиме ся на місце при його столі. Не повело ся нам того, жнивного як вшыткы, рока. Але наступний заклепали мы уж „на зіхер" – докладні 18 серпня 2003 рока, в ден 80-ых Уродин Нестора Репелы будеме в Него.

Та стратили мы з ним контакт. Престали приходити листы, не одповідал на нашы, не выслал, як каждого рока Різдвяной карткы. Принагідний кореспондент з Украіны, деси в половині 2003 рока „одкрывал" мі в листі вершы Нестора Репелы (значыт – зачали они уж „ходити по Украіні), з лаконічном, якбы на марґінесі вістком; „...але він юж помер". Обережні написал єм лист на адрес жены Нестора, Штефаніі. Обережні, адже тяжко войти в „таку" тему за непотвердженом відомістю. Не отримал єм одповіди. Ждал єм іщы якісий час, аж зачал єм (а был то уж рік 2004) глядати окружныма дорогами відомости о... Пришла од Любомира Трохановского зо Західньой Украіны, з Бережан. Тіж лаконічні написал: „Нестор помер 2 листопада, похоронили 5 листопада 2002 р.".

...Іщы-м міг встигнути з тым писаньом, што го тераз пишу, на округлу другу річницю смерти Нестора Репелы на **2 листопада**. Але так ся не стало. О дві „Бесіды" єм ся спізнил. І зато бию ся в груди.

О дві *Бесіды...* Та при „тым вшыткым" не годен ся чловек оперти смутній рефлексиі: Як траґічна тота наша лемківска доля. Іщы гнеска, в компутеровій добі треба нам не дві бесіды, а два рокы, жебы ся довідати о смерти Краяна – Руснака-Лемка. Деси там, над далекым Азовом.

Не приде уж до нас Нестор Репела. Ни *г літи, ни г зимі, ни жалібныма мыслями.* Та Його велька душа, незмірні траґічного жытя душа, не лем за християньскым віруваньом все уж буде з нами.

Вічна Йому Памят!

Петро Трохановскій

АНДРИЙ КОПЧА

Професор Павел Маґочій в Польщы. Богдан Горбаль – доктором наук

В днях 13-17 лютого 2005 рока в Польщы перебывал проф. Павел Р. Маґочій, академік Університету в Торонто, член Королівской Канадийской Академіі. Головным цільом його приізду была участ - як рецензента - в обороні докторской дисертациі Богдана Горбаля на Вроцлавскым Університеті. Закля до того дішло, проф. П. Р. Маґочій 13 лютого в Ліґници стрітил ся з членами Головного Заряду Стоваришыня Лемків. Стріча, котру провадил Ведучий Головного Заряду СЛ Андрий Копча, посвячена была актуальным проблемам Стоваришыня, як тіж лемківскым справам взагалі. Проф. П. Р. Маґочій поінформувал зас о проблемах і плянах Русинів в Америці і Канаді, звертаючы головну увагу на выдавничу діяльніст. Запрезентувал тіж другє, пошырене выданя Енциклопедиі Істориі і Культуры Русинів (Encyclopedia of Rusyn history and Culture), котре вказало ся в Торонті в 2004 році. Єден примірник переказал на рукы Ведучого ГЗ СЛ А. Копчы як подарунок для Стоваришыня Лемків. Стріча, в котрій участ брало такой тридцет осіб продолжала ся понад три годины.

Єднако головном цілю бытности проф. П. Р. Маґочія в Польщы, як уж спомнено на вступі, была участ в обороні докторской дисертациі Богдана Горбаля. Одбыла ся она 15 лютого 2005 р. на Выділі Істориі Вроцлавского Університетету.

Богдан Горбаль, родом з Ліґниці, од близко 15 років мешкат в Ню Йорку. Выіхал там враз зо своім женом як абсольвент в/в Выділу, але магістерску працу боронил ту, в 1996 році. Єй темом была „Działalność polityczna Łemków na Łemkowszczyźnie 1918-1921", а остала написана під кєрунком проф. др. габ. Войцєха Вжесіньского.

Акуратні під його кєрунком написал Богдан Горбаль докторску дисертацию „Lemkos and The Lemko Region in Literature and Historiography", што в тлумачыню на лемківскій значыт: „Лемкы і Лемковина в літературі і історіоґрафіі". Понад 400-страницьова розправа має три части: перша посвячена єст істориі і сучасній Лемковині і Лемкам, друга тычыт ся ґеоґрафіі і природы в шырокым єй розумліню, а третя лемківскых сел. Згідні з заложыньом, кажда інформация має однесіня

Проф. Павел Р. Маґочій і Андрий Копча перед вроцлавском радницьом (ратушом).

в бібліографії. Єст то перша того роду праца на сьвіті і добрі ся стало, же написано ю в найбарже медженародным языку, бо завдякы тому лемківска тематыка буде знана шыршому кругови ньом заінтересуваных.

Рецензентами были спомнений уж скорше П. Р. Маґочій і проф. др габ. Ян Кенсік (Jan Kęsik). Оба рецензенты барз позитивні оцінили розправу, хоц тіж звернули на декотры єй бракы. Тоты остатні не были барз великы і розправу до друку автор дополнит. Зато ани представникы Рады Выділу, ани публичны участникы обороны не мали застережынь до розправы Богдана Горбаля. Не дивота, же по нецілій годині ведучий рошправу проф. др габ. Ростислав Жерелик (Лемко) закінчыл єй отворену част. Потім обрадувала Рада Выділу, котра поінформувала, же розправа остала принята з выріжніньом і буде рекомендувана до принятя през дальшы, выжшы інстанциі (згідні з процедуром), як тіж до друку.

Свій побыт во Вроцлаві проф. Павел Р. Маґочій закінчыл стрічом з приятелями Богдана Горбаля і Ведучым ГЗ СЛ Андрийом Копчом Свидницкій Пивници, де уж свобідні, при пиві бесідувано о теперішніх проблемах Лемків, м.ін. о браку інтернетовой стороны посвяченой тій тематыці. Єден з присутніх, Ярослав Барна, поінформувал, же акуратні ся єй кінчыт творити. Зас А. Копча доповіл, же сторона Стоваришыня тіж єст в роботі, але сут фінансовы проблемы звязаны з купном леґального опрограмуваня, бо єст оно дорогє, а на пірацкє орґанізация не може собі позволити.

Наступным місцьом побыту проф. П. Р. Маґочія было Ополе, де в Інституті Польской Філології Опольского Університету вручено му выдану ту велику і важну працу, з циклю „Najnowsze dzieje języków słowiańskich" – „Русиньскый язык", котрой зрештом науковым редактором єст сам Професор (о книжні пишеме на сторонах 6-7). Незмірні цінне і незмірні престіжове то выданя. Можеме быти горды, же язык малого русиньского народа нашол ся медже такыма ґігантами як росийскій, польскій ци украіньскій.

Од Редакциі:
Докінчыня допису, о перебываню Професора П. Р. Маґочія в Кракові, помістиме в наступным числі „Бесіды". Хтіли мы конечні помістити допис п. В. Феша (см. стор. 15), котрий надышол барз пізно, а його тема (о колядниках) в наступным числі уж бы не „сідила". Перепрашаме.

Зас під опіком Міністерства Справ Внутрішніх

Згідні з Уставом о народных і етнічных меншынах та реґіональным языку, підписаном през Президента РП Александра Квасьнєеского 24 січня 2005 рока, од того дня орґанізациі репрезентуючы народны і етнічны меншыны вернули під опіку Міністерства Справ Внутрішніх і Адміністрациі а безпосередньо занимал ся нима буде Колектыв Культуры Народных і Етнічных Меншын будучий в структурі Департаменту Віроісповідань та Народных і Етнічных Меншын.

Высловляме щыру подяку дотеперішньому опікунови народовых і етнічных меншын – Міністерству Культуры а головні його кєрівникови Міністрови Вальдемарови Домбровскому (Waldemar Dąbrowski) і маме надію, же нове-старе Міністерство буде так само опікувало ся народныма та етнічныма меншынами як дотеперішнє.

Головний Заряд Стоваришыня Лемків

Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym

Rozdział 1
Przepisy ogólne

Art. 1.

Ustawa reguluje sprawy związane z zachowaniem i rozwojem tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych oraz zachowaniem i rozwojem języka regionalnego, a także sposób realizacji zasady równego traktowania osób bez względu na pochodzenie etniczne oraz określa zadania i kompetencje organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie tych spraw.

Art. 2.

1. Mniejszością narodową, w rozumieniu ustawy, jest grupa obywateli polskich, która spełnia łącznie następujące warunki:
   1) jest mniej liczebna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej Polskiej;
   2) w sposób istotny odróżnia się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją;
   3) dąży do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji;
   4) ma świadomość własnej historycznej wspólnoty narodowej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę;
   5) jej przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat;
   6) utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie.
2. Za mniejszości narodowe uznaje się następujące mniejszości:
   1) białoruską;
   2) czeską;
   3) litewską;
   4) niemiecką;
   5) ormiańską;
   6) rosyjską;
   7) słowacką;
   8) ukraińską;
   9) żydowską.
3. Mniejszością etniczną, w rozumieniu ustawy, jest grupa obywateli polskich, która spełnia łącznie następujące warunki:
   1) jest mniej liczebna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej Polskiej;
   2) w sposób istotny odróżnia się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją;
   3) dąży do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji;
   4) ma świadomość własnej historycznej wspólnoty etnicznej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę;
   5) jej przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat;
   6) nie utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie.
4. Za mniejszości etniczne uznaje się następujące mniejszości:
   1) karaimską;
   2) łemkowską;
   3) romską;
   4) tatarską.

Art. 3.

Ilekroć w ustawie jest mowa o:
1) mniejszościach - rozumie się przez to mniejszości narodowe i etniczne, o których mowa w art. 2;
2) języku mniejszości - rozumie się przez to własny język mniejszości narodowej lub etnicznej, o których mowa w art. 2.

Art. 4.

1. Każda osoba należąca do mniejszości ma prawo do swobodnej decyzji o traktowaniu jej jako osoby należącej bądź też nienależącej do mniejszości, a wybór taki lub korzystanie ze związanych z tym wyborem praw nie pociąga za sobą jakichkolwiek niekorzystnych skutków.
2. Nikt nie może być obowiązany, inaczej niż na podstawie ustawy, do ujawnienia informacji o własnej przynależności do mniejszości lub ujawnienia swojego pochodzenia, języka mniejszości lub religii.
3. Nikt nie może być obowiązany do udowodnienia własnej przynależności do danej mniejszości.
4. Osoby należące do mniejszości mogą korzystać z praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej ustawie indywidualnie, jak też wspólnie z innymi członkami swojej mniejszości.

Art. 5.

1. Zabrania się stosowania środków mających na celu asymilację osób należących do mniejszości, jeżeli środki te są stosowane wbrew ich woli.
2. Zabrania się stosowania środków mających na celu zmianę proporcji narodowościowych lub etnicznych na obszarach zamieszkałych przez mniejszości.

Art. 6.

1. Zabrania się dyskryminacji wynikającej z przynależności do mniejszości.
2. Organy władzy publicznej są obowiązane podejmować odpowiednie środki w celu:
   1) popierania pełnej i rzeczywistej równości w sferze życia ekonomicznego, społecznego, politycznego i kulturalnego pomiędzy osobami należącymi do mniejszości, a osobami należącymi do większości;
   2) ochrony osób, które są obiektem dyskryminacji, wrogości lub przemocy, będących skutkiem ich przynależności do mniejszości;
   3) umacniania dialogu międzykulturowego.

Rozdział 2
Używanie języka mniejszości

Art. 7.

1. Osoby należące do mniejszości mają prawo do używania i pisowni swoich imion i nazwisk zgodnie z zasadami pisowni języka mniejszości, w szczególności do rejestracji w aktach stanu cywilnego i dokumentach tożsamości.
2. Imiona i nazwiska osób należących do mniejszości zapisane w alfabecie innym niż alfabet łaciński podlegają transliteracji.
3. Minister właściwy do spraw administracji publicznej w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych określi, w drodze rozporządzenia, sposób transliteracji, o której mowa w ust. 2, uwzględniając zasady pisowni języka mniejszości.

Art. 8.

Osoby należące do mniejszości mają w szczególności prawo do:
1) swobodnego posługiwania się językiem mniejszości w życiu prywatnym i publicznie;
2) rozpowszechniania i wymiany informacji w języku mniejszości;
3) zamieszczania w języku mniejszości informacji o charakterze prywatnym;
4) nauki języka mniejszości lub w języku mniejszości.

Art. 9.

1. Przed organami gminy, obok języka urzędowego, może być używany, jako język pomocniczy, język mniejszości.
2. Język pomocniczy może być używany jedynie w gminach, w których liczba mieszkańców gminy należących do mniejszości, której język ma być używany jako język pomocniczy, jest nie mniejsza niż 20% ogólnej liczby mieszkańców gminy i które zostały wpisane do Urzędowego Rejestru Gmin, w których używany jest język pomocniczy, zwanego dalej "Urzędowym Rejestrem".
3. Możliwość używania języka pomocniczego oznacza, że osoby należące do mniejszości, z zastrzeżeniem ust. 5, mają prawo do:
   1) zwracania się do organów gminy w języku pomocniczym w formie pisemnej lub ustnej;
   2) uzyskiwania, na wyraźny wniosek, odpowiedzi także w języku pomocniczym w formie pisemnej lub ustnej.
4. Dopuszcza się wniesienie podania w języku pomocniczym. Wniesienie podania w języku pomocniczym nie stanowi braku powodującego pozostawienie podania bez rozpoznania.
5. Procedura odwoławcza odbywa się wyłącznie w języku urzędowym.
6. Nikt nie może uchylić się od wykonania zgodnego z prawem polecenia lub orzeczenia wydanego w języku urzędowym, jeżeli okoliczności wymagają niezwłocznego jego wykonania, aby mogło osiągnąć swój cel.
7. Wątpliwości rozstrzygane są na podstawie dokumentu sporządzonego w języku urzędowym.

Art. 10.

1. Wpisu do Urzędowego Rejestru dokonuje prowadzący Urzędowy Rejestr minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, na podstawie wniosku rady gminy.
2. Wniosek, o którym mowa w ust. 1, powinien zawierać w szczególności dane urzędowe dotyczące liczby mieszkańców gminy, w tym liczby mieszkańców należących do mniejszości, której język ma być używany jako język pomocniczy oraz uchwałę rady gminy o wyrażeniu zgody na wprowadzenie języka pomocniczego wraz ze wskazaniem języka mniejszości, który ma być językiem pomocniczym.
3. Przed dokonaniem wpisu do Urzędowego Rejestru, minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych weryfikuje wniosek, o którym mowa w ust. 1. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych może odmówić dokonania wpisu do Urzędowego Rejestru, jeżeli wniosek nie spełnia wymogów określonych w ust. 2.
4. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych odmawia dokonania wpisu do Urzędowego Rejestru jeżeli liczba mieszkańców gminy należących do mniejszości, której język ma być używany jako język pomocniczy, jest mniejsza niż 20% ogólnej liczby mieszkańców tej gminy.
5. Na odmowę dokonania wpisu do Urzędowego Rejestru radzie gminy przysługuje skarga do sądu administracyjnego.
6. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych na wniosek rady gminy wykreśla gminę z Urzędowego Rejestru.

7. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych określi, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw administracji publicznej, w drodze rozporządzenia, sposób prowadzenia
Urzędowego Rejestru oraz wzór wniosku, o którym mowa w ust. 1, uwzględniając w szczególności dane pozwalające na jednoznaczną identyfikację gminy (nazwa województwa, nazwa powiatu, nazwa gminy) oraz informacje, o których mowa w ust. 2.

Art. 11.

1. W gminie wpisanej do Urzędowego Rejestru pracownikom zatrudnionym w urzędzie gminy, w jednostkach pomocniczych gminy oraz w gminnych jednostkach i zakładach budżetowych może być przyznany dodatek z tytułu znajomości języka pomocniczego obowiązującego na terenie tej gminy. Zasady przyznawania dodatku oraz jego wysokość określają przepisy dotyczące zasad wynagradzania pracowników samorządowych.
2. Znajomość języka pomocniczego potwierdza dyplom, zaświadczenie lub certyfikat.
3. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych określi, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw oświaty i wychowania, w drodze rozporządzenia, wykaz dyplomów, zaświadczeń lub certyfikatów, o których mowa w ust. 2, uwzględniając wszystkie języki mniejszości.

Art. 12.

1. Dodatkowe tradycyjne nazwy w języku mniejszości mogą być używane obok:
   1) urzędowych nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych,
   2) nazw ulic - ustalonych w języku polskim na podstawie odrębnych przepisów.
2. Dodatkowe nazwy, o których mowa w ust. 1, mogą być używane jedynie na obszarze gmin wpisanych do, prowadzonego przez ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych Rejestru gmin, na których obszarze używane są nazwy w języku mniejszości, zwanego dalej "Rejestrem gmin". Wpisu do Rejestru gmin dokonuje minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych na wniosek rady gminy, na której obszarze nazwy te mają być używane, z zastrzeżeniem ust. 7 i art. 13 ust. 1-7.
3. Dodatkowe nazwy, o których mowa w ust. 1, nie mogą nawiązywać do nazw z okresu 1933-1945, nadanych przez władze Trzeciej Rzeszy Niemieckiej lub Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich.
4. Dodatkowe nazwy, o których mowa w ust. 1, mogą być wprowadzone na terenie całej gminy lub w poszczególnych miejscowościach.
5. Dodatkowe nazwy, o których mowa w ust. 1, umieszczane są po nazwie w języku polskim i nie mogą być stosowane samodzielnie.
6. Ustalenie dodatkowej nazwy w języku mniejszości następuje zgodnie z zasadami pisowni tego języka.
7. Dodatkowa nazwa miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości może być ustalona na wniosek rady gminy, jeżeli:
   1) liczba mieszkańców gminy należących do mniejszości jest nie mniejsza niż 20% ogólnej liczby mieszkańców tej gminy, lub, w przypadku miejscowości zamieszkanej, za ustaleniem dodatkowej nazwy miejscowości w języku mniejszości opowiedziała się w konsultacjach, przeprowadzonych w trybie określonym w art. 5a ust. 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 191, z późn. zm.)[1], ponad połowa mieszkańców tej miejscowości biorących udział w konsultacjach;
   2) wniosek rady gminy uzyskał pozytywną opinię Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych, utworzonej na podstawie ustawy z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych (Dz.U. Nr 166, poz. 1612).
8. Do ustalania dodatkowych nazw ulic w języku mniejszości zastosowanie mają przepisy ustawy, o której mowa w ust. 7 pkt 1.

Art. 13.

1. Rada gminy przedstawia wniosek, o którym mowa w art. 12 ust. 7, na wniosek mieszkańców gminy należących do mniejszości lub z inicjatywy własnej. W przypadku wniosku dotyczącego nazwy miejscowości zamieszkanej, rada gminy jest obowiązana uprzednio przeprowadzić w tej sprawie konsultacje z mieszkańcami tej miejscowości, w trybie określonym w art. 5a ust. 2 ustawy o samorządzie gminnym.
2. Rada gminy przedstawia wniosek, o którym mowa w art. 12 ust. 7, ministrowi właściwemu do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych za pośrednictwem wojewody.
3. Wniosek, o którym mowa w art. 12 ust. 7, powinien zawierać:
   1) uchwałę rady gminy w sprawie ustalenia dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego;
   2) prawidłowe brzmienie urzędowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku polskim;
   3) w przypadku obiektu fizjograficznego - opinie zarządów województw, na których terenie obiekt się znajduje,
   4) proponowane brzmienie nazwy dodatkowej w języku mniejszości;
   5) omówienie wyników konsultacji, o których mowa w ust. 1 i w art. 12 ust. 7 pkt 1;
   6) informację o kosztach finansowych wprowadzenia proponowanej zmiany.
4. Wymóg zasięgnięcia opinii uznaje się za spełniony w przypadku niewyrażenia opinii, o których mowa w ust. 3 pkt 3, w terminie 30 dni od dnia otrzymania wystąpienia o opinię.
5. Wojewoda jest obowiązany przekazać ministrowi właściwemu do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych wniosek, o którym mowa w art. 12 ust. 7, nie później niż w ciągu 30 dni od dnia jego otrzymania, dołączając swoją opinię. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych przekazuje Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych wniosek do zaopiniowania. Komisja Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych przedstawia ministrowi właściwemu do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych swoją opinię, za pośrednictwem ministra właściwego do spraw administracji publicznej, niezwłocznie po zapoznaniu się z wnioskiem.
6. Dodatkową nazwę miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości uważa się za ustaloną, jeżeli została wpisana do Rejestru gmin.
7. Wpisu, o którym mowa w ust. 6, dokonuje minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, po uzyskaniu pozytywnej opinii Komisji Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych.
8. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych odmówi wpisania do Rejestru gmin dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości lub wykreśli nazwę z tego Rejestru, jeżeli będzie nawiązywała do nazwy z okresu 1933-1945, nadanej przez władze Trzeciej Rzeszy Niemieckiej lub Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich.
9. Na odmowę dokonania wpisu, o którym mowa w ust. 6, i na wykreślenie, o którym mowa w ust. 8, radzie gminy przysługuje skarga do sądu administracyjnego.
10. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw administracji publicznej, określi, w drodze rozporządzenia, wzory wniosków rady gminy:
   1) o wpisanie gminy do Rejestru gmin,
   2) o ustalenie dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości - biorąc pod uwagę szczegółowy zakres informacji umieszczanych w Rejestrze gmin.
11. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw administracji publicznej, określi, w drodze rozporządzenia, sposób prowadzenia Rejestru gmin oraz szczegółowy zakres informacji umieszczanych w tym Rejestrze, uwzględniając określenie województwa i powiatu, na których obszarze położona jest gmina, nazwę gminy, urzędową nazwę miejscowości lub obiektu fizjograficznego oraz dodatkową nazwę w języku mniejszości.
12. Minister właściwy do spraw transportu, w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych i ministrem właściwym do spraw administracji publicznej, określi, w drodze rozporządzenia, szczegóły dotyczące umieszczania na znakach i tablicach dodatkowych nazw w języku mniejszości, uwzględniając w szczególności wielkość i styl czcionki nazw w języku polskim i w języku mniejszości.

Art. 14.

Przez liczbę mieszkańców gminy należących do mniejszości, o której mowa w art. 9 ust. 2, art. 10 ust. 4 i art. 12 ust. 7 pkt 1, należy rozumieć liczbę urzędowo ustaloną jako wynik ostatniego spisu powszechnego.

Art. 15.

1. Koszty związane z wprowadzeniem i używaniem na obszarze gminy języka pomocniczego oraz koszty związane z wprowadzeniem dodatkowych nazw, o których mowa w art. 12 ust. 1, w języku mniejszości ponosi, z zastrzeżeniem ust. 2, budżet gminy.
2. Koszty związane z wymianą tablic informacyjnych, wynikającą z ustalenia dodatkowej nazwy miejscowości lub obiektu fizjograficznego w języku mniejszości ponosi budżet państwa.

Art. 16.

Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych zarządza tłumaczenie niniejszej ustawy na języki mniejszości.

Rozdział 3
Oświata i kultura

Art. 17.

Realizacja prawa osób należących do mniejszości do nauki języka mniejszości lub w języku mniejszości, a także prawa tych osób do nauki historii i kultury mniejszości odbywa się na zasadach i w trybie określonych w ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 i Nr 281, poz. 2781).

Art. 18.

1. Organy władzy publicznej są obowiązane podejmować odpowiednie środki w celu wspierania działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości.
2. Środkami, o których mowa w ust. 1, mogą być w szczególności dotacje celowe lub podmiotowe na:
1) działalność instytucji kulturalnych, ruchu artystycznego i twórczości mniejszości oraz imprez artystycznych mających istotne znaczenie dla kultury mniejszości;
2) inwestycje służące zachowaniu tożsamości kulturowej mniejszości;
3) wydawanie książek, czasopism, periodyków i druków ulotnych w językach mniejszości lub w języku polskim, w postaci drukowanej oraz w innych technikach zapisu obrazu i dźwięku;
4) wspieranie programów telewizyjnych i audycji radiowych realizowanych przez mniejszości;
5) ochronę miejsc związanych z kulturą mniejszości;
6) działalność świetlicową;
7) prowadzenie bibliotek oraz dokumentacji życia kulturalnego i artystycznego mniejszości;
8) edukację dzieci i młodzieży realizowaną w różnych formach;
9) propagowanie wiedzy o mniejszościach;
10) inne programy realizujące cele, o których mowa w ust. 1, oraz wspierające integrację obywatelską mniejszości.
3. Dotacje, o których mowa w ust. 2, przyznawane z części budżetu państwa, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, mogą być udzielane z pominięciem otwartego konkursu ofert. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych corocznie ogłasza zasady postępowania w sprawach dotyczących udzielania dotacji, o których mowa w ust. 2. Przepisy art. 14-18 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. Nr 96, poz. 873 oraz z 2004 r. Nr 64, poz. 593, Nr 116, poz. 1203 i Nr 210, poz. 2135) stosuje się odpowiednio.
4. Środkami, o których mowa w ust. 1, mogą być również środki przekazywane z budżetu jednostki samorządu terytorialnego organizacjom lub instytucjom, realizującym zadania służące ochronie, zachowaniu i rozwojowi tożsamości kulturowej mniejszości.
5. Dotacje podmiotowe, o których mowa w ust. 2, mogą otrzymywać organizacje mniejszości lub mające istotne znaczenie dla kultury mniejszości instytucje kulturalne. Przepis art. 73 ust. 4 ustawy z dnia 26 listopada 1998 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2003 r. Nr 15, poz. 148, z późn. zm.)[2] stosuje się odpowiednio.

Rozdział 5
Organy do spraw mniejszości narodowych i etnicznych

Art. 21.

1. Organem administracji rządowej w sprawach objętych ustawą jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych.
2. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych w szczególności:
1) sprzyja realizacji praw i potrzeb mniejszości poprzez podejmowanie działań na rzecz mniejszości i inicjowanie programów dotyczących:
a) zachowania i rozwoju tożsamości, kultury i języka mniejszości, przy zapewnieniu pełnej integracji obywatelskiej osób należących do mniejszości,
b) realizacji zasady równego traktowania osób bez względu na pochodzenie etniczne;
2) współdziała z właściwymi organami w zakresie przeciwdziałania naruszaniu praw mniejszości;
3) dokonuje analiz i ocen sytuacji prawnej i społecznej mniejszości, w tym w zakresie realizacji zasady, o której mowa w pkt 1 lit. b;
4) upowszechnia wiedzę na temat mniejszości oraz ich kultury, a także inicjuje badania nad sytuacją mniejszości, w tym w zakresie dyskryminacji, o której mowa w art. 6 ust. 1, jej przejawów oraz metod i strategii przeciwdziałania jej występowaniu;
5) podejmuje działania na rzecz zachowania i rozwoju języka, o którym mowa w art. 19.

Art. 22.

1. Do zadań wojewody należy:
1) koordynowanie na obszarze województwa działań organów administracji rządowej, realizujących zadania na rzecz mniejszości;
2) podejmowanie działań na rzecz respektowania praw mniejszości i przeciwdziałanie naruszaniu tych praw i dyskryminacji osób należących do mniejszości;
3) podejmowanie działań na rzecz rozwiązywania problemów mniejszości;
4) podejmowanie działań na rzecz respektowania praw osób posługujących się językiem, o którym mowa w art. 19.
2. W celu realizacji zadań, o których mowa w ust. 1, wojewoda współdziała z organami samorządu terytorialnego i organizacjami społecznymi, w szczególności z organizacjami mniejszości oraz opiniuje programy na rzecz mniejszości, a także zachowania i rozwoju języka, o którym mowa w art. 19, realizowane na terenie danego województwa.
3. Wojewoda może ustanowić pełnomocnika do spraw mniejszości narodowych i etnicznych w trybie art. 35 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o administracji rządowej w województwie (Dz.U. z 2001 r. Nr 80, poz. 872, z późn. zm.)[3] na czas nieoznaczony.

Art. 23.

1. Tworzy się Komisję Wspólną Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych jako organ opiniodawczo-doradczy Prezesa Rady Ministrów, zwaną dalej "Komisją Wspólną".
2. Do zadań Komisji Wspólnej należy:
1) wyrażanie opinii w sprawach realizacji praw i potrzeb mniejszości, w tym ocena sposobu realizacji tych praw oraz formułowanie propozycji w zakresie działań zmierzających do zapewnienia realizacji praw i potrzeb mniejszości;
2) opiniowanie programów służących tworzeniu warunków sprzyjających zachowaniu i rozwojowi tożsamości kulturowej mniejszości oraz zachowaniu i rozwojowi języka regionalnego;
3) opiniowanie projektów aktów prawnych dotyczących spraw mniejszości;
4) opiniowanie wysokości i zasad podziału środków przeznaczonych w budżecie państwa na wspieranie działalności zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości oraz zachowania i rozwoju języka regionalnego;
5) podejmowanie działań na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji osób należących do mniejszości.
3. W celu realizacji swoich zadań Komisja Wspólna:
1) współdziała z organami administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz z zainteresowanymi organizacjami społecznymi;
2) może zwracać się do instytucji, placówek i środowisk naukowych oraz organizacji społecznych w szczególności o opinie, stanowiska, ekspertyzy lub informacje;
3) może zapraszać do udziału w swoich pracach przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, organizacji społecznych i środowisk naukowych.

Art. 24.

1. W skład Komisji Wspólnej wchodzą:
1) przedstawiciele organów administracji rządowej:
a) ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych,
b) ministra właściwego do spraw administracji publicznej,
c) ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego,
d) ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania,
e) ministra właściwego do spraw finansów publicznych,
f) ministra właściwego do spraw pracy,
g) Ministra Sprawiedliwości,
h) ministra właściwego do spraw wewnętrznych,
i) ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego,
j) ministra właściwego do spraw zagranicznych,
k) Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego,
l) Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa,
m) Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów;
2) przedstawiciele mniejszości w liczbie:
a) dwóch przedstawicieli mniejszości białoruskiej,
b) jeden przedstawiciel mniejszości czeskiej,
c) dwóch przedstawicieli mniejszości litewskiej,
d) dwóch przedstawicieli mniejszości niemieckiej,
e) jeden przedstawiciel mniejszości ormiańskiej,
f) jeden przedstawiciel mniejszości rosyjskiej,
g) jeden przedstawiciel mniejszości słowackiej,
h) dwóch przedstawicieli mniejszości ukraińskiej,
i) jeden przedstawiciel mniejszości żydowskiej,
j) jeden przedstawiciel mniejszości karaimskiej,
k) dwóch przedstawicieli mniejszości łemkowskiej,
l) dwóch przedstawicieli mniejszości romskiej,
ł) jeden przedstawiciel mniejszości tatarskiej;
3) dwóch przedstawicieli społeczności posługującej się językiem, o którym mowa w art. 19;
4) sekretarz Komisji Wspólnej, którym jest pracownik urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych.
2. Prezes Rady Ministrów powołuje i odwołuje członków Komisji Wspólnej na wniosek ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych.
3. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych zawiadamia organy, o których mowa w ust. 1 pkt 1, oraz organizacje mniejszości oraz społeczności posługującej się językiem, o którym mowa w art. 19, o zamiarze wystąpienia do Prezesa Rady Ministrów z wnioskiem, o którym mowa w ust. 2.

4. Organy, o których mowa w ust. 1 pkt 1, zgłaszają ministrowi właściwemu do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych swoich kandydatów na członków Komisji Wspólnej w terminie 90 dni od dnia otrzymania zawiadomienia, o którym mowa w ust. 3.
5. Poszczególne mniejszości, o których mowa w art. 2, oraz społeczność posługująca się językiem, o którym mowa w art. 19, zgłaszają ministrowi właściwemu do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych swoich kandydatów na członków Komisji Wspólnej reprezentujących daną mniejszość lub społeczność posługującą się językiem, o którym mowa w art. 19, w liczbie określonej dla tej mniejszości lub dla tej społeczności odpowiednio w ust. 1 pkt 2 albo pkt 3, w terminie 90 dni od dnia otrzymania zawiadomienia, o którym mowa w ust. 3.
6. Jeżeli w terminie określonym w ust. 5, któraś z mniejszości lub społeczność posługująca się językiem, o którym mowa w art. 19, nie zgłosi swoich kandydatów lub zgłosi liczbę kandydatów inną niż określona odpowiednio dla tej mniejszości w ust. 1 pkt 2, a dla społeczności w ust. 1 pkt 3, wówczas minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych przedstawia tej mniejszości lub społeczności do zaopiniowania swoich kandydatów na członków Komisji Wspólnej reprezentujących tę mniejszość lub społeczność. W przypadku nie wyrażenia przez mniejszość lub społeczność opinii w terminie 30 dni od dnia przedstawienia przez ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych kandydatów, wymóg uzyskania opinii uznaje się za spełniony.
7. We wniosku, o którym mowa w ust. 2, minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych wskazuje jako kandydatów na członków Komisji Wspólnej jedynie osoby zgłoszone przez organy, o których mowa w ust. 1 pkt 1, oraz mniejszości lub społeczność posługującą się językiem, o którym mowa w art. 19, z zastrzeżeniem ust. 6, a także kandydata na sekretarza Komisji Wspólnej.

Art. 25.

1. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych występuje do Prezesa Rady Ministrów z wnioskiem o odwołanie członka Komisji Wspólnej w przypadku:
1) złożenia przez członka rezygnacji z członkostwa w Komisji Wspólnej;
2) wystąpienia przez organ lub mniejszość lub społeczność posługującą się językiem, o którym mowa w art. 19, których przedstawicielem jest członek do ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych z uzasadnionym wnioskiem o odwołanie członka ze składu Komisji Wspólnej;
3) skazania członka prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo popełnione z winy umyślnej.
2. Członkostwo w Komisji Wspólnej wygasa w razie śmierci.
3. W przypadku wygaśnięcia członkostwa w Komisji Wspólnej lub odwołania członka, Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, powołuje nowego członka Komisji Wspólnej. Przepisy art. 24 ust. 2-7 stosuje się odpowiednio.

Art. 26.

Rada Ministrów może włączyć w skład Komisji Wspólnej, w drodze rozporządzenia, przedstawiciela organu administracji rządowej innego niż wymieniony w art. 24 ust. 1 pkt 1. Do powołania i odwołania członka Komisji Wspólnej stosuje się odpowiednio przepisy art. 24 ust. 2, 3 i 7 oraz art. 25.

Art. 27.

1. Współprzewodniczącymi Komisji Wspólnej są przedstawiciel ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych oraz przedstawiciel mniejszości oraz społeczności posługującej się językiem, o którym mowa w art. 19, wybrany przez członków Komisji Wspólnej, o których mowa w art. 24 ust. 1 pkt 2 i 3.
2. Współprzewodniczących Komisji Wspólnej powołuje i odwołuje Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych.

Art. 28.

1. Posiedzenia Komisji Wspólnej odbywają się nie rzadziej niż raz na 6 miesięcy.
2. Posiedzenia zwołuje współprzewodniczący Komisji Wspólnej, będący przedstawicielem ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych z inicjatywy własnej lub na wniosek współprzewodniczącego, będącego przedstawicielem mniejszości i społeczności posługującej się językiem, o którym mowa w art. 19.
3. W celu wypracowania wspólnego stanowiska mniejszości i społeczności posługującej się językiem, o którym mowa w art. 19, współprzewodniczący, będący przedstawicielem mniejszości i tej społeczności, może zwoływać posiedzenia, w których udział będą brali tylko członkowie Komisji Wspólnej, o których mowa w art. 24 ust. 1 pkt 2 i 3. Stanowisko jest niezwłocznie przekazywane pozostałym członkom Komisji Wspólnej przez współprzewodniczącego.
4. W celu wypracowania wspólnego stanowiska administracji rządowej, współprzewodniczący, będący przedstawicielem ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, może zwoływać posiedzenia, w których udział będą brali tylko członkowie Komisji Wspólnej, o których mowa w art. 24 ust. 1 pkt 1. Stanowisko jest niezwłocznie przekazywane pozostałym członkom Komisji Wspólnej przez współprzewodniczącego.
5. Stanowiska, o których mowa w ust. 3 i 4, a także opinie, o których mowa w art. 23 ust. 2, są przekazywane Prezesowi Rady Ministrów i Radzie Ministrów.
6. Szczegółowy regulamin pracy Komisji Wspólnej określa, w drodze zarządzenia, Prezes Rady Ministrów.

Art. 29.

1. Członkom Komisji Wspólnej nie przysługuje wynagrodzenie z tytułu członkostwa w Komisji Wspólnej.
2. Przedstawicielom organizacji mniejszości oraz społeczności posługującej się językiem, o którym mowa w art. 19, uczestniczącym w pracach Komisji Wspólnej przysługuje zwrot kosztów podróży i noclegów, na zasadach określonych w przepisach dotyczących wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju, wydanych na podstawie art. 775 § 2 Kodeksu pracy.

Art. 30.

1. Obsługę organizacyjno-techniczną prac Komisji Wspólnej zapewnia urząd obsługujący ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych.
2. Koszty funkcjonowania Komisji Wspólnej są pokrywane z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych.

Art. 31.

1. Organy administracji rządowej, samorządu terytorialnego oraz organizacje mniejszości oraz społeczności posługującej się językiem, o którym mowa w art. 19, są obowiązane do przekazywania ministrowi właściwemu do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, na jego wniosek, informacji pozostających w zakresie działania tych organów lub organizacji i dotyczących sytuacji mniejszości oraz społeczności posługującej się językiem, o którym mowa w art. 19, lub realizacji zadań na rzecz mniejszości lub zachowania i rozwoju języka, o którym mowa w art. 19.
2. Zakres informacji, o których mowa w ust. 1, podlega zaopiniowaniu przez Komisję Wspólną.
3. Minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych przygotowuje, nie rzadziej niż raz na dwa lata, raport dotyczący sytuacji mniejszości w Rzeczypospolitej Polskiej, uwzględniając informacje, o których mowa w ust. 1. Raport podlega zaopiniowaniu przez Komisję Wspólną.
4. Raport wraz z opinią, o których mowa w ust. 3, są przekazywane Radzie Ministrów, a następnie - po zatwierdzeniu raportu przez Radę Ministrów - publikowane przez ministra właściwego do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych w formie elektronicznej.

Art. 32.

Organy administracji rządowej, samorządu terytorialnego oraz organizacje pozarządowe są obowiązane do przekazywania wojewodzie, w celu zaopiniowania, dokumentów dotyczących programów realizowanych z ich udziałem na terenie województwa, dotyczących mniejszości lub zachowania i rozwoju języka, o którym mowa w art. 19, finansowanych w całości lub części ze środków publicznych.

Rozdział 6
Zmiany w przepisach obowiązujących, przepisy przejściowe i końcowe

(...)

Art. 43.

Ustawa wchodzi w życie po upływie 3 miesięcy od dnia ogłoszenia z wyjątkiem art. 36, art. 39, art. 41 i art. 42, które wchodzą w życie z dniem ogłoszenia.

Uwagi Redakcji „Besida"

W publikacji powyższej Ustawy pominięto (ze względu na objętość wkładki) Rozdział 4 – *O języku regionalnym*, dotyczący wyłącznie języka kaszubskiego (inne języki – mniejszości narodowych i etnicznych są określone w Ustawie jako „języki mniejszości"), jak również Art. 33-42 rozdziału 6. Pełny tekst Ustawy można znaleźć w internecie; został on także opublikowany m.in. w „Przeglądzie Prawosławnym", Nr 3 (327) marzec 2005.

Хоц на чужыні, але по свому!

Од нашого выгнаня з рідной Лемковины минят 58-й рік. Порозмітували нас по пару родин з думком, же щезнеме з того Божого сьвіта. Гнескы пишу зо села Лісєц, з добром новином. Мы молоды – діти і внукы, хыбаль то уж третє покоління – істнуєме, ходиме до церкви, православной і унияцкой, бесідуєме по свому, по лемківскы-руснацкы. Належыме до Лемківского Ансамблю „Кычера", вчыме ся рідного, уж кодифікуваного лемківского языка при Кружку Стоваришыня Лемків в Ліґници. Ходиме на забавы, де сьпіваме нашы прекрасны пісні. Мож сьміло повісти, же проклята Акция „Вісла" ся не повела до кінця.

Єдном з захованых нашых традиций є ходжыня по колядуваню зо зьвіздом і царями, ангелом, Іродом, жыдом і пастушками. В Бортным бесідували, же ходит ся по коляді. Мы ходили з колядом, котрой запис взяли сме од церківного дяка родом з Бортного, а днес з парафіі Зимна Вода, пана Миколая Воробля. Ролі одгрывали наступуючы особы: ангел – Магдалина Дзюбина, царі – Павел Ханас, Михал Федорчак, Петро Ставискій, Ірод – Марко Ґарбера, жолнір – Андрий Прибыло, жыд – Ваньо Феш, пастырі – Анна Быбель, Татияна Пласконь, Юстина Кузак, Марґарита Прибыло.

Дівчата сьпівали барз гарді, бо мают ангельскы голосы, а хлопці – не повім – як на шумных бетярів пристало, тіж списали ся выняткова. Надзвычай добрі помагали нам в сьпіві музыканты: Павел Быбель на гармоніі і Оля Малиш на гушлях.

Одвиділи сме колядуючы близко сімдесят хыж, почынаючы на селі Юшовіце през Высокє, Рудну, Зимну Воду, Букувну, а закінчуючы на Лісцю. Нашы люде принимали нас з великым серцьом і щыром гостином. В неєдній хыжы в очах домовників видно было слезы а на тварях великє взрушыня, што нас особливі мотивувало до дальшого ходжыня і вкладаня цілой душы в тото што робиме.

Награла нас телевізия, а пишучий тоты рядкы уділил ій інтервью.

З того місця дякую сердечні вшыткым колядникам за посвячений час і зроблену роботу на пробах, за великє заанґажуваня серцьом і душом в сьпів і одгрываны ролі. Щыре подякуваня складам тіж людям, котры нас так тепло, з отвореным серцьом принимали. Вшыткым великє руснацкє *Боже заплат.*

Як долго не будеме забывати про своє коріня, свій язык, свій обряд-віру, своі традиціі, так долго заложены перед 60-ма праві роками ціли Акциі „Вісла" до кінця ся не сполнят. Сьміло мож повісти, же помимо вшыткого зробленого нам зла, іщы сме ся обстояли. Плекайме своє!!! Товды лем будеме собом і шанувати нас будут інчы люде.

Ваньо Феш з Лісца,
коренями з Бортного

Історія немалювана

Інтревю Богдана Горбаля зо Семаном Теличком і його женом Параском з Йонкерс, ш. Нью Йорк

(продолжыня - 3)

Богдан Горбаль: Ци зо Шквіртного люде іхали на схід в 1946 році?

Параска Теличка: Пішли вшыткы, лем сім родин лишыло ся (Яцко Ґлюз, Дмитро Ковальчык, Петришын). Ішли добровільні, везли ся на возах так, як бы якє чудо ся стало. Так тіж везли ся люде з Квятони. З того села пішло 16 родин і то тоты найбогатшы, котры і дост ґрунта мали, і новы домы; глядали, жебы ім іщы ліпше было. Заним пішли, то на свої ґаздівкы поспроваджали Поляків з Одырного, бо не хотіли штобы тоты іх сусіды, котры лишают ся, на іх ґаздівкы попереходили. Як бы я тепер котрисого з них стрітила, то ани бы-м йому воды не дала напити ся - най іде до Одырного. Мучка, Костик, Семан Парагоза, Ґамбаль, Цимбала і інчы, вшыткы тоты найбогатшы - іщы дома были, а уж Поляків з Одырного мали в себе і ґаздівку ім переказували. Такы мудры были, так ім тоты Полякы з Одырного ближшы были, як нашы, і не хотіли штобы нашы ся на них збогатіли, або штоси по них переняли. Тоты Полякы в Квятони до тепер ґаздують і сьміют ся з нас. Пізнійше іздил хтоси на Украіну, одвиджати тых Квятонян - тай они заєдно лем чекали того коли могли бы назад до рідного села вернути. Хоцбы і ім дозволили тото зробити, то де мали бы вертати ся, коли свої ґаздівкы чужым людям оддали, а своіх не хотіли спомочы.

Семан Теличка: З мойого села пішло до Росиі тіж деси 16 родин, але никого на своє не стягали. Хто хотіл, то собі штоси занял, переважні люде по родині брали. Нич з того перенятя і так не было, бо поярувало ся, засіяло - тай нас зараз выгнали. Хоц єс своє і чуже засіял, то і так нич з того не было, бо вшытко треба было лишыти і вшытко гын Полякы зіли.

П.Т.: В Квятони, памятам, як рускій делеґат (хлописко был великій) робил зобраня в школі, де і я пішла. Він повідал што як мы на схід не підеме, то і так гев не будеме. Они уж мали тото заряджене, уж знали. Тото він лем нам товды повіл. Нашы богачы зас інчом справом цєкавили ся і выпытували його што гын буде - а він ничого не обіцював, ничого. Они зато заєдно зьвідували ся: „Ци тото буде, ци тамто буде?", а він ничого не обіцював.

С.Т.: Я не писал єм ся іти до Росиі, бо з таком фамилийом, як я мал, то я іти не міг. Вшыткы три сестры были малолітні, лем я єден здібний до роботы - тай хто буде робил на тій новій ґаздівці. То я нияк не писал єм ся. Мій сусід, Ваньо Петришын, приходил до мене і гварил мі заєдно: „Пиш ся, пиш ся!". Я йому все одповідал што з таком родином не можу іти. Він далій нагварял і гварил: „Там вшытко ти дадут, вшытко будеш мал.". Я йому зас одповідал: „Одкаль знате?", і далій повіл єм йому так „Гев в часі войны Німці нагнали рускых плінных вояків. Ци вы оддали ім піл ґаздівкы, ци цілу? Што сте для них зробили?". Він вытріщыл очы і не знал што повісти. А я товды доповіл єм: „І там як придете, то вам за дурно нихто нич не даст! То неможливе!". Так дожер єм йому, бо страшечні за мном ходил і нагварял до выізду. Він сам переселил ся. (...) (скорочыня не одредакцийне - ПТ).

Б.Г.: Коли зачали выселяти Лемків на захід Польщы?

С.Т.: Тай в сорок семым році пришли до нас. Наше село брали деси на кінци. Уж было по яри. З нашой ґміны найперше взяли Ґладышів. Очыстили тото село, а пізнійше до нього зганяли люди з інчых сел і гын іх тримали, покля іх не послали до транспорту. Мене і сусіда назначено до перевожыня люди. До Ґладышова запровадил нас до Марчака, не тямлю його імена. Він был великій ґазда, богатий. Мешкал він на нижнім кінци Ґладышова. Мы гын пришли возом, великым драбняком, а він мал лем такого маціцького, планного коня - бо то по війні люде так не мали кони (в часі войны люде продавали добры коні, а купували хоц-якы, штобы іх Німці не забрали до фурманок). Того коня запряг до такого маціцького воза. На нього склал якысий креденс, до котрого шмарил пару горци, горнят і штоси іщы. Дошмарил два мішкы - і вшытко. Заходиме до стайні, а гын два, певно уж річны, крас телята. Він іх не бере, лем лишат. Кроли гын было полно, може зо сто. Тіж іх не бере. Далій куры, може деси тридцет гуси з гусятми сідили ниже хыжы, при річци. Вшытко лишыло ся. Та я гварю йому: „Чом собі штоси не берете, кролі ци куру на дорогу. Забьєте, тай зварите і будете мати істи." А він лем на тото одповіл: „Уж нич не хцу, нич не хцу." Я йому повідал штобы тоты телята брал, а він ґадат што іх треба провадити, бо они іщы на поли не были, лем іх в стайни кормили. Я тоты телята зложыл єм на віз, наклал єм сіна і повідам йому штобы іх брал, бо в дорозі може іх продати і буде мал грошы. Мы сме наклали іщы купесу його річи на тот мій драбняк, повязали сме вшытко мотузами, на

верха всадили сме цілу родину і так поіхали сме. Уж деси за Санковом чепил ся нас якысий чловек, же хоче тоты телята купити – тай Марчак продал йому єдно теля за 17 тисячи злотых, а неодолго продал і друге за 23 тисячы злотых. Так што добрі ся стало, што мы його нагварили до взятя тых телят. В тот спосіб дістал він троха гроша на дорогу. Коли привезли сме іх до Заґожан, то він не знал як нам дякувати за поміч і забраня тых телят, а і так тілко жывины лишыло ся і Полякы пізнійше кормили ся тым.

Б.Г.: Хто ходил з Вами до Ґладышова, переселяти Лемків?

С.Т.: Ваньо Пелехач. Нас обох шолтыс назначыл до той роботы. Назначал і інчых. Коли переселяли село, то люде глядали за фурманками. Мы сме з Ваньом Пелехачом іхали дорогом біля хыжы того Марчака, він нас взріл і ґадат: „Ходте до мене, мі треба фурманкы". Мы сме помагали йому дістати ся до Заґожан. Пізнійше мы помагали Лемкам з інчых сел, бо наше пішло до выселіня деси на самым кінци. В нас люде робили фурманками за Німця, мали добры возы і коні, тай ішли до такой роботы. Нас Німец заєдно гнал до роботы на фурманках, то мы коні мусіли мати добры. Мы за коні барже дбали як зя себе. Зато пришло нам „выселяти" барз дуже лемківскых сел: Ясюнка, Чорне, Радоцина і інчы. Мы за Німця таку роботу робили, бо мы такого мали шолтыса. Він як дістал приказ од власти, то одраз люди гнал до роботы. Коли хтоси не пішол, то він летіл до Німців і розповідал. Люде бояли ся, бо прецін Німец міг прийти і каждого вбити. Пережыло ся страшны рокы товды.

Б.Г.: І на кінци пришли выселити і Ваше село.

С.Т.: Наш шолтыс бесідувал, штобы нигде не рыхтувати ся, бо нашого села не будут рушати. Але я был все готовий. Коли уж брали остатні села, то я не ходил єм на фурманкы великым возом, лем малым. Великій віз лишыл єм дома і помалы складал єм сой на нього річы, бо думал єм, што як інчых Лемків берут – то і по нас колиси придут. І добрі зробил єм, бо коли єдного ранка зачали сме при хыжы робити, як штоден, погнали сме коровы на поле – то лем хвиля-момент як війско обступило село і казало заберати ся. Часу не дали дуже, так што лем пару річи чловек зімал і так пішол. Я мал дашто нарыхтуване, та мі кус ліпше пішло тото переселіня. Нас гнали скоро. Коли лем хтоси мал уж віз перед хыжом і запряг до нього коня – то уж його назад до хыжы не пустили. Я забыл єм взяти лямпку і хотіл єм піти дохыж по ню, то мі польскій вояк дорогу заступил і повідат – нигде уж не підеш, лем зо села. Такы были ск... Жебы іх так наша кривда скарала.

Б.Г.: Погнали Вас, як і інчых, до Ґладышова.

С.Т.: Так. Гын стояли сме деси штыри ци пят дни. Приходило втовды до нас такых двох, хыбаль войсковых, на конях і справджали по возах, хто што ма. Барз часто розбивали людям скрині. Вымітували річы на землю і бесідували: „Того ти не треба, того тіж ти не треба, нич ти не треба – гын вшытко буде". А гын, на Заході, нич не было! Тото, што гын Німец лишыл, то уж Полякы позанимали. Ани не было де засісти, ани нич найти не мож было. До такого чуда нас привезли, же – Боже мій! Тоты два воякы на конях тілко річи нам змарніли. Єден был такій Лемко-майстер, котрий робил розмаіты желізны річы для себе і люди. Він мал в скрини желізны долота, ґоблі, сверблікы, корбу до сверблікив. Тоты воякы розтолкли йому тоту скриню і вшытко вышмарили до студні (він стоял в опущеній загороді), штобы уж не міг тоты річы назад дістати. Так ся на нас мстили! Такы добры были!

Б.Г.: Де поіхали сте з Ґладышова?

С.Т.: Одтамале погнали нас просто до Заґожан. Гын стояли сме деси два ци три дни, аж посадили нас на потяг. Польскє війско мало тримати варту при переселенцях, але нич ся тым войсковы не перенимали. Так што Полякы з околиці приходили до транспорту і як лем взріли можливіст, то одраз крали. Брали што лем могли. Колічка од возів одкручали, а і за векшы річы охочо імали ся (жывину тіж брали). Навет товды як уж потяг іхал, скакали на ваґоны (тоты одкрыты) і стручали, зошмарювали ріжны річы. Мы коли лем зрозуміли сме, што польскє війско не буде стерегло нашого маєтку – одраз поставили сме свою варту.

Я мал лем єдну уцю зо собом – і тоту мі вкрали! Я стоял на варті, як деси-хтоси мене закликал. Лем обернул єм ся, а уж уці неє. Уця невеличка, то і вкрасти єй легко і скоро сховати. Полякы крали не такы річы, навет коровы з ваґонів спроваджали і заберали. Тота моя уця была така, што як єй закликал, то она одзываля ся. Я пішол по станциі глядати і кличу тоту уцю. Она одозвала ся зо шопы, де єй злодій запер. Я підышол єм до шопы, рогляднул єм ся і такой розтолк єм колодку і забрал уцю – бо то была моя власніст. Але то мало хто з нашых люди мал такє щестя, жебы тото, што му вкрали, назад дістал або нашол. Переважні нашы люде барз дуже річи потратили в часі переселеня (не бесідуючы о тым, што на своіх ґаздівках лишыли).

Єдна баба мала таку крас корову, червену з білым – то єй вкрали тоту корову в ночы і так пропала. Де ю найти, де глядати было? Так Полякы богатили ся нас, крали з транспортів і оголачали нашы лишены ґаздівкы. Як хтоси, прикладово, ☞

мал два возы – то войско дозваляло лем єден зо собом брати. Другій такой на боіску треба было лишыти – пришол Поляк і мал готове. По декотрых нашых людях смотрили ся войсковы за добрыма возами. Коли лем взріли якысий, што ім ся надавал – то одраз люди на самохід пересаджали, а віз за дорогу спыхали і казали лишыти. Як уж віз за дорогом стоял – то не вільно было ани по ретязку до нього піти, бы бы чловека вбили. Так нами Полякы ґаздували. Тоты возы такой польскым ґаздам за літру палюнки, або дві, продавали.

Был такій Павликівскій зо Ждыні. Він был гамерикан (деси пред війном в Гамериці доробил собі гроша) і мал ся добрі. Медже інчыма мал він два возы. Мал тіж дост велику родину. По війні єден з його сынів пішол робити за міліциянта на постерунок в Ґладышові. Однак коли пришло уж до выселяня Лемків – він звільнил ся. Єден віз мали они великій, порядні скутий желізом, барз добрий, новий і міцний. На нього гарді наклали річи і так хотіли іти. Так стояли на кріжівці в Ґладышові, а войсковы заєдно до них приходили і хотіли іх з того воза зняти, бо ім ся барз подабал. Тот хлопчыско, котрий был міліциянтом, пильнувал того воза і не дал його взяти. Войсковы підставили самоходы і хотіли іх самоходами везти, але він ім одповідал, што він має свій віз і коні, і штобы інчых, котры не мают чым забрати ся – штобы іх автами везли. Я призерал єм ся такой хыбаль два дни – як войсковы мучыли тоту родину за тот віз.

Од редактора:

...І тым способом кінчыме „Історию немалювану" Богдана Горбаля, ци радше Його розмовців – Параскы і Семана Теличків. Кінчыме наразі. Маме іщы голосовий запис, не пренесений на папір, тычучий ся Явожна, але, акуратні, списати го – треба ся забавити (значыт, по лемківскы, посвятити шувні часу). Віриме, він іщы даколи ся найде, до 07 рока, на річницю.

Гнеска думкы нашы вертают барже до переселінь 1945 рока. В „Істориі немалюваній" розмовці п. Горбаля дост горячо анґажуют ся в тоту справу. Ци до кінце – немалювано? Ци коли бы брал дахто од них інтервью, дайме на то, літом 1947 рока, не повіли бы – як неєден – „А може ліпше было до „Росиі" піти?". Добрі є шпанувати по роках, зато же „мало ся рацию". Так, то правда – мало ся, ци радше – мало ся щестя мати рацию.

Не хочеме очывидні поменшувати цінности записаной реляциі, взятой од сьвідків часу. Та не мож до ней тіж (поза детальныма розповідями) підходити цілком безкритычні. Я записал перед роками (шкода, лем серцьом) розповіди як баба на бабу голий зад выставлята – зато, же не іде (або іде) до „Росиі". Але записал єм в памяти і інчы розповіди. Ачий в якысий мірі тіж субєктивны. Але інчы. І хоц днес, по роках, являют ся в літературній формі, не сут они (nomen omen) тіж малюваны. При річници позвалям сой іх запропонувати: ☛

PETRO MURIANKA

A Wisła dalej płynie

(fragmenty)

Ujko Władymir musiał bić się za cysaria, asenterunek złapał go przed samą wojną. Bił się na italijańskim froncie, jak większość naszych Rusnaków. Na serbski, a tym bardziej na ruski front kierowano ich tylko z przypadku. Kto czytał *Dzielnego wojaka Szwejka* i pamięta epizod o przejściu w zwartym szyku na stronę Rosjan całego czeskiego pułku (akuratnie na terenie Łemkowszczyzny - w Koniecznej), łatwo zrozumie czemu nie kierowano Rusinów na front rosyjski. Ale byli i tacy, którzy tam byli. I z reguły trafiali do „niewoli", czasem daleko, aż nad tenże Don. Kiedy wracali do spalonego, głodnego, zdziesiątkowanego Kraju, opowiadali o taakim chlebie.

I przemienił się sen o chlebie. On ciągle trwał, jak w całej Galicji, tysiące Rusnaków znęconych jego smakiem poszło za Wielką Wodę, do kopalń Pensylwanii. I jeśli ich - jak ujka Ukacza - nie przysypało, przez wiele lat żyli gorzej od grasujących w ich barakach szczurów. A później jeszcze przyszedł na Amerykę kryzys. Siedział dziadek, tu na Łemkowynie, przy świętym stole i czytał list od dzieci. Nie było pomiędzy zapisanymi kartkami - zielonego, bodaj „Waszyngtona". Wstał od świętego stołu, przy którym je się chleb i kapustę, przy którym czyta się listy od dzieci, wstał, wziął do jednej ręki micherynę z resztką duhanu, a do drugiej fajkę i przysiadł na przyzbie. I znowu zobaczył siny Don, zielone łąki nad nim, bezkresne pola, na których rodzi się taaki chleb. Tak przemienił się, tak urodził się nowy sen, ukołysał Rusnaka i niósł go tak długo, tak daleko, że nogami, choćby je zeszedł do cna, zajść niepodobna. Niósł go od sinego Donu aż po Sybir, ponad pola – bezkresy, gdzie rośnie taaki chleb.

I pojawił się znów pisanym słowem Hunianka. Obszedł śmierć, uciekł, bo musiał, przed Polską, poczekał na Masarykową Podkarpacką Ruś, ale nie doczekawszy się swojej, wezwany – poszedł budować duchowe życie hameryckich Rusnaków. Wolnomyślicielski od urodzenia, dał się ponieść komunizmowi, nie obcemu w zachwianej Ameryce. I pisał. O Sibiri, gdzie... I gdzie nie trzeba rękoma rozmawiać, tylko pracować nimi. Bo rusko-sybirski jazyk, choć i on inny od naszego, przecie nie angliczyna to, której inteligent uczyć się musi przez całe lata, a chłop przez całe życie. Czy nie lepiej iść, jeśli już iść trzeba, na Ruś, niż do obcej i biedniejącej Ameryki? No, nie głupie to!

Wprawdzie Rusi już nie było, wprawdzie sam wielki Hunianka wyraźnie pisał o Sowitskym Sojuzi, ale do dziadka na przyzbie, do całego młodszego pokolenia Rusnaków, które na jego opowieściach o sinym Donie wyrosło, to nie docierało. Przez wieki była Ruś, więc gdzie by się tak na walnął-palnął podziała? Że pisały o bolszewiźmie i sanacyjne ga-

zety? A kto by im wierzył, kiedy sanacyjnej Polsce sami niejedni Polacy nie wierzyli!

„No tak! – myślał dalej dziadek na przyzbie. – Taki Seman Halkowycz-Pysar, czy Mytro Spid Cerkwy, czy niejeden inny nie musi wysyłać dzieci ani do Ameryki, ani na Ruś. I ja bym swoje z płaczem nie wysyłał, nie zostawiłbym, nie dałbym zostawić Gór, gdybym nie musiał. Nie darmo wymyślił ktoś tą pieśń przepiękną:

Połetił bym na kraj świta,
Jak witerec w poly litat,
Hej - w hameryckij kraj,
Łem żal mi tia moja chyżo,(...)

Przyszła znów wielka wojna. Ale o niej pisać wiele nie trzeba, bo ona była taka dla nas jaka i dla sąsiadów. No może nie dla wszystkich. (...)

Kiedy się miała ku końcowi, przyszli Ruscy. Znów cieszyły się ruskie serca, no bo jak się cieszyć nie miały, jeśli miłość, kiedy ona już raz... Prawda, jakieś trochę inne były te Ruskie. Już kompanią, przepotężnym i przepięknym stugłosem nie śpiewały jak tamte - Dońskie Kozaki - *„Otcze nasz"*, że aż się niebo kołysało! Że aż jedlice drżały, co dopiero serca. Te przyszli, zrobili zebranie i powiedzieli: *Nada bit' Giermanca, nada powojewat'! Za Rodinu! Za otczyj dom!* Piękne były słowa, choć i nie tak jakoś za bardzo *łaskatielno* mówione, tak niby chropowato, po woj.-skowemu, tak – Smirrrnooo!... No, ale - *kak nada, tak nada.* I poszli! Poszło ich z Biłcarewej trzydziestu dwu, pięknych, młodych, bystrych jak sokoły! Siedmiu na Morawie, tam gdzie teraz te brzozy bielusieńkie... Aha, - o tym wam już mówiłem.

Dla tych, co pozostali, dziadków, ojców, córek, dzieci – prosatare* zrobili następne zebranie. Tak, nie kłamię, dla dzieci - też. Bo to na tym zebraniu jęli snuć takie opowieści, jak z legendy, jak z bajki - o takiej ziemi, na której rośnie taaaki chleb. Dla dzieci, dla córek, dla matek, ojców... Dziadek wiedział sam - że jest taka ziemia... Wiedział, ale teraz się jeszcze dowiedział, że do tej dalekiej ziemi zawieźć mogą specyjalni, prosatare szybkimi, sprawnymi pociągami, razem z krowami, jagniczkami, ze skrzyniami-ładami, ze świętymi obrazami. Z całym dobytkiem, dobrem całym...

I kiedy taaaki chleb był już niemal w dłoni, i kiedy kiełbasami za dzień-tydzień płoty grodzić, zadrżało ruskie serce. I spojrzało serce na Góry, i spytało - a One? I spojrzało na cmentarne krzyże, i spytało - a Oni? I zaczęło serce - choć ruskie - bez rozłąki cknić...

— Szyroka strana nasza radnaja. Nada wam jechat'..

Ale to „nada", już po wtóre, już po trzecie, na następnym zebraniu było zupełnie nie *łaskatielnoje,* było jakieś takie... chłodne, dalekie...

— Kied nas chcete wziaty, ta nas wozte zo zemlom!

— Da, czto że wy, zdieś Narodnaja Polsza, nasza bratniaja strana!

— No, ta kied bratnia, ta czoho z nej ichaty?...

A po dziennych zebraniach, w cichości nocy zbierali się nasi, sami. Radzili. Radzili do świtu - co zrobić z tym łaskatielnym „nada". Ujko Władymir, u którego się zbierali, mówił:

— Chybal pid bahnetom pidu, inaksze ni. — On był austryjski jeszcze wojak i zapominał że teraz do takich celów służą już raczej same lufy. — De pidete? Na czużynu? Łyszyte zemlu witciw?

— No, ta tak... Prawdu masz, Władymir...

— Neje sia szto zo swoho ruszaty...

— De dobry, tam dobry, a doma - najlipsze...

A po nocy znów następowało zebranie ogólne, zwołane po urzędowej dobrowolności... A głosy prosatarów były jeszcze mniej łaskatielnyje:

— Nada jechat'. Zdies wam Palaczki żyt' nie dadut!

— No, ta jakże tak, kied to bratnia strana?

— Reakcionnyje siły jeszczo nie inicztożeny...

Pieron, skąd on o tym wiedział... Sam, ludowy porządek, kiedy widział, że po dobrowolności z tej ziemi nie pójdziemy, wziął się za nas w inny sposób. Tak, zaczęli grasować przebierańcy-milicjanci, w „reakcyjnych" mundurach. Tewdosyjowi zabrali krowę, z Ukacza zdjęli ostatnią koszulę, zbili do kalectwa, we własnym domu.

Po stronie dobrowolnie przekonanych było coraz więcej. Żeby tak było, pomogli i ci, niby swoi, ci których zdążył wychować w międzywojniu Mychajło Hucaluk... Tak, tak, to nie przypadek - ten sam, który przed Pierwszą był nauczycielem w Izbach, ten od układania rusofilskich list. Z Huculaka lekko się przefarbował, zapuścił bródkę *a la Kociubyńskyj,* przestawił dwie samogłoski (na Hucaluka), i przyszedł nauczać do Biłcarewej. Ludzie o tym wiedzieli, ale wiecie - jakie to ruskie serce! Rzekło: „Kiedy mu Bóg przebaczył, to co ja mam do tego!? Zresztą, widocznie już się pokajał." I - hej, taki tu był, że ino go do rany przyłożyć. Faktycznie, znał się na lecznictwie, znał się na sadownictwie, pomagał ludziom. Dzieci uczył dobrze. I... nauczał! Z tym ostatnim szło mu różnie, bo grunt kamienisty tu, rusko-talerhofski, ale... kropla drąży skałę... I, zaprawdy poddało się ruskie serce. Jedno, może dwa. Niewiele, tyle co kropli do skały...

— Ukraina tiż rydnyj kraj - mówił wychowanek kropli – i do toho bohatyj kraj. Nycz, susid, ne dumijte, łem sia zapysujte. Ja idu, chocbym wszytko mał łyszyty.

A miał co zostawić, bogaty był. Pole aż po górę, a tam gruby las, jedlice jak świce. A tu przy domu sad, pasieka – że trudno zrachować.

— No, ta może sia zapyszu. Kied wy tyle dobro łyszate, ta ja swij zahinczyk ne łyszu?..

A po dniach, zebranie, znowu...

— Nada jechat'!.. Nu, i - wo wtorom... Nie pajedietie na Wastok, pajedietie na Zapad.

Pieron, skąd on o tym wiedział?..

---

* „prosatare" – byli to wybrani przez gromadę ludzie, których obowiązkiem było prosić gości weselnych. Po II wojnie światowej „prosatarami" Łemkowie przezwali agitatorów rosyjskich, którzy namawiali ludność na wyjazd do Rosji.

ДЮЛЯ КРУДІЙ

Нашы добры Русины

(Образкы з Русиньской Крайны)

Там, де Попрад пращат ся з Мадярщыном, жебы в Галичыні, называній в давній історії Галичом, продолжыл свою рвучу дорогу – там найдале пілночы сігат границя Руской Крайны. Мапа нам вказує: село Попрадска Ремета.1 Карпаты ту сігают до неба, ту є простір орлам, ту ся обертат голова туристам, а спишскы фурмане ден-по-ден ту ходят з возами, вывозячы з долины Попраду полотна і вина до даколишніх польскых варошів.2

В тым краю вшытко шлідує за ростом гір. Смерек ся тягне горі, жебы споседер іх тени виділ даколи промінчык сонця. Та і хлопи ту выроснены, высокы, гей бы тоты смерекы, котры они возят так, як бы тягали каноны. Віз, што везе смерека, має спереду два колеса, пак ся тягне долга катулька-саль смерека, а на кінци зас два колеса примоцує ґу ньому фурман. Такы долгы скриплячы возы ходят долов з карпатскых гір од віка. Невеличкы гірскы коникы, а даколи іщы і коровкы з предивном завзатістю тягнут тяжку кладіж. Єден віз шлідує за другым, як бы дни в календарю. Лісорубач до глубокой старости обстає ся при своім ремеслі, жебы по смерти передал сокыру сынови свому, котрий зас не інче буде робил, лем салі звозил з гір. Над горами проходят вікы, а не шлідно того. Лісы ани не втямляют, же іх люде поконом до ярма берут. Скриплят долгы возы. Падают дерева гмерают лісорубачы. Та заєдно родит ся ся нове дерево і новии чловек, што го зрубат.

Кой ступаш на пілніч долином Попраду, долов за током рікы, стрітиш двигаючы ся без кінце кривульчастым трактом возы. Дзвіночкы коників здалека дают ся чути на закрутинах путя. Узкій тракт. І скоро ся темніє помедже горами. З далекой далекости, з глубокой долины блимкат огник дакотрого маленького долиньского селечка. Ачий чекают дома ґазду, што побрал ся в горы дерево рубати. Дзвіночкы коників ся помалы зближують, окропечні скрипит колесо, што му коломази хыбило на гірскым пути. Даколи іщы і при місячным сьвітлі ходят-походжують сальовы возы. Смерековы кльоцы красні сой лежат на возовым катафальку. Закінчыли свій жывот гын горі, де противостояли колячому вітрови, лютуючым гей бы зьвірі бурям, перебыли під зловіщыма тінми хмар, під страшенным перуньом і блискавицями, зазнали і смертельной закочанілости долгой зимы, і черкотаня поточків яри.

Дерево Руской Крайны: смерек. Тото красне, стройне дерево вкрыват краіну Русинів. По долинах ходит дітваком, зеленіє корчом, кряком, криволісьом, а уж ту, горі, жыє богатырскым жытьом самітного великана. В темнозелену сукню, в студене шпильчасте чатиня, в сухы конарі серед густых недр, де не вчуєте пташачого сьпіву, незміряным і недозримым лісом вкрыват гірскій ланц Карпат. Росне на каміню, на скалах, коріня своє глубоко і далеко пущат, жебы найти пожыву про свою корону, котра мусит противостати вітрам, все дале втікат од заселеных людми місц, одстранений самітник гірскых хотарів, о жытю котрого мало што знаме, а по смерти своій скоро ся імляючым поломеньом, черленым теплом, наглым огньом своім каждому добрі знаний. Так шалено любит оген, гей бы свята любов. В чыстоті, прохолоді, осамітніню своім крыє палячу страст, невгасаючу тугу за огньом. Як кєбы в ним, котрий при собі так долго затримує мертвы сьнігы, носит заледенілий кабат зимы, як кєбы в ним жыло якысе страстне серце, котре ледво чекат, жебы згоріти на угель в наручати горячости, што му єй хыбило за ціле жытя.

Дуже раз сідил єм при ватрі, в котрій понагляючы ся, з жадністю згорювали смерековы колотви. Задумувал єм ся над том тугом за огньом, што жыє в сесым холодным єстві. Такій великій пламін выкликує оно, як серця худобных, коли враз зогріє іх своім теплом нагода жытя.

Де не лежат землі Руской Крайны, всяди смерек охранят каменисты, ребристы берда гір. Медже смереками звиват ся тракт, осьмілюют ся они долов, до сельскых околиц, в своіх темных хащах пухкым бархатом пеленчат землю, з рока на рік осыплюючым ся єдно поверх другого насіньом, ігличом, голузиньом. Монастырска тишыня, што тронує в лісі, далеко одбиват голос сокыры. В такій час цілий ліс, видит ся, дає позір, як дырворубачы докінчуют свою роботу в рубани, і як великы дерева, не скаргуючы ся, падают на землю, дітхніня котрой дотля іщы ниґда не познали.

Ту, по найдале пілнічній части Руской Крайны, де Попрад лишат Мадярщыну, сут темникы, пралісы, густійшы од баконьскых, пліннійшы од швайцарскых, щедрійшы од голых кавказкых гірскых ланців. Як высоко ту не ступлят горы, а смерек ступит над нима. Выцабле зелене вояцтво і на непрохідны ланцы гір. Спокійно чекат собі по осмомісячній зимі на коротіцькє літо. З дітвацком радістю оддає дзеленканя фурманьскых дзвіночків, а преці тоты пришли ту горі з долин, жебы го выгубили. Щесливо розлігают ся над смерековыма лісами дзвоны з меленькых валаликів. Такы потульны смерекы, як тоты люде, што жыют по сесых хотарях.

На основі тлумачыня з мадярского
Ігоря Керчы

---

[1] Попрадска Ремета, днес – Mnišek nad Popradom. Недалеко, в простій ленії 10 км, а горі током рікы триаз тілко, лежыт варошык Подолинец. Ту, в словацко-русиньско-німецко-мадярскым окружыню, автор пережыл ґімназийну добу свого жытя, до котрой пак часто вертат в споминах і своіх творах.

[2] Король Жіґмонд 1412-го рока воювал з богатом і міцном Венецийом, на што треба му было дуже гроши. Того рока стрітил ся на Спишы з польскым корольом і просил од него помочы. Такой того, 1412-го рока оддал 16 варошів /міст/ (з них 13 спишскых в застав польскому корольови за пожычку. Меже тыма варошами был і Попрад і сусідній Подолинец. Назад під мадярску корону выкупила варошы Мария Тереза 1772-го рока. (По правді, 1769-го, і не выкупила, а взяла, зрештом – з полудньовом частю Сандеччыны. – ред. „Б")

ВАЦЛАВ ПОТОЦКІЙ (1621-1696)

Списаня підгірскых маєтности

Жебы надост вчынити твойому жаданю,
Зьвідал єм ся о села, што сут на проданю
Од Ґрибова до Ґорлиц; єдны сут при Попі,
Над Білом інчы ріком – шумныма в Европі.
Край во вшыткым богатий. Прото, што єм зачул,
Такой ти і повідам: єст Ямна з Видачом,
Збенк, Поґвіздів, Жебрачка, Бідова, Віскідна,
Посвист, Бісник, Голодна, Гвоздец і Выгідна.
За Вытріщком – Побідник, там тіж ідут шыком
Смерековец зо Шквіртным, Кіпрна з Сикорником,
З Мицяками Поліхта, а Канина з Новым
Велькым горі селиском сьвітят – Бердеховом.
Веселий Оплаканец, Литач і Колківку
Тіж предложу, хоц о них не речу ни слівком.
Славний Обздів статутом, де, нич підеш горі,
І лем пізриш, уж лічыт всяку душы хворіст;
Не минути і Вірхню, Голеш і Пташкову,
Одырне з Дерепчыном, Кудбрин, Зындранову!
Правда, же ся не родит пшениця і жыто,
Але овес роботу нагородит сыто;
Высієш корец, з корця копа буде ачий,
З копы корец, а при тым і половы старчыт.
Што десятий рік квитне бук – пацятам втіха,
А при букви сут адже жолуді, оріхы.
Зима туга приходит по Святым Михалі,
Саньми дост ся навозиш – аж дес під Русаля.
Дырва тілко што самы не летят до пеца,
В місци мож збудувати частокіл, фортецю.
Грявк пташачий – рік цілий; не видати стріхы,
Село ціле під ґонтом: очам, ухам втіха.
Птах доєден в преднівок, в летї до солотвин,
Чынит велькій пожыток, хоц пакісний, псотний;
Бо хоц, што лем застане в поли, вшытко зберат,
Але ролю тіж справит, кєд ся на ню всере.
Там же орют і сіют, кєд яр в небі чуют,
Пасти женут, ту іщы хлоп домолочує.
Ніт ту ниґда поводя, град хоц часом впаде,
Або мало, або тіж нич шкоды не задаст.
Не выходит зьвірина з шпіхліря николи,
Хто ма сіти, ци стрыльбу – тот ся все росолит.
Рыбы всякой ту полно, од пстругів і слижів,
Іш до волі, по каждым масно ся оближеш.
Мисок дост ту, танірів, посуд з деревины,
Бодай близко ремесник, не купуєш цины,
Гута гев; гев джерельце чыстой, здравой воды,
Бо ся ту ани пиво, ни вино не родит.
Паліночка вівсяна і кізя жентиця:
Так для хлопа по мысли, як і для шляхтича.
Коня рідко ту найти, бо бы скрутил каркы,
Копы в літі санями возят на фольваркы.
Млина неє, што правда, крупы толчут в ступі.
Вітерниці ся не бій, хоц час-в-час наступит.
Хцеш сусідів, та – вера – не жебраци, зайды,
Не шалінці, а в ночы компанію найдут.
Кєд єс цілий, не лігай, де-с стелил, невроком;
Кєд єс сіял: од диків город ся высоко.
Серпом рідко хто зажне, січы хцеш, та – косом.
З гуси, з кур – запамятай – ту ниякій хосен,
Бо іх лишкы; уці – псы; діти – волци схватят;
Пчіл пред лютым медведьом тіж ти не сховати;
Кєд лем дахто, ци дашто необачні ступит,
Внетка скором приплатит про свій розум глупий.
Інчых діл, што дрібнійшых і спомнути чкода,
Бо вшытко гевсе жытя стократ нагородит;
Проспект в страны далекы і небесны сферы,
Ґаснут бо при Кракові новы Бельведеры.
Маш ту, о чым помыслиш, окрем насущного,
Што, кєд є зач, купити треба го дорого.

З польского перевьюл Петро Мурянка

NATIONAL GEOGRAPHIC або ПОДОРОЖЫ ЛЕМКІВ

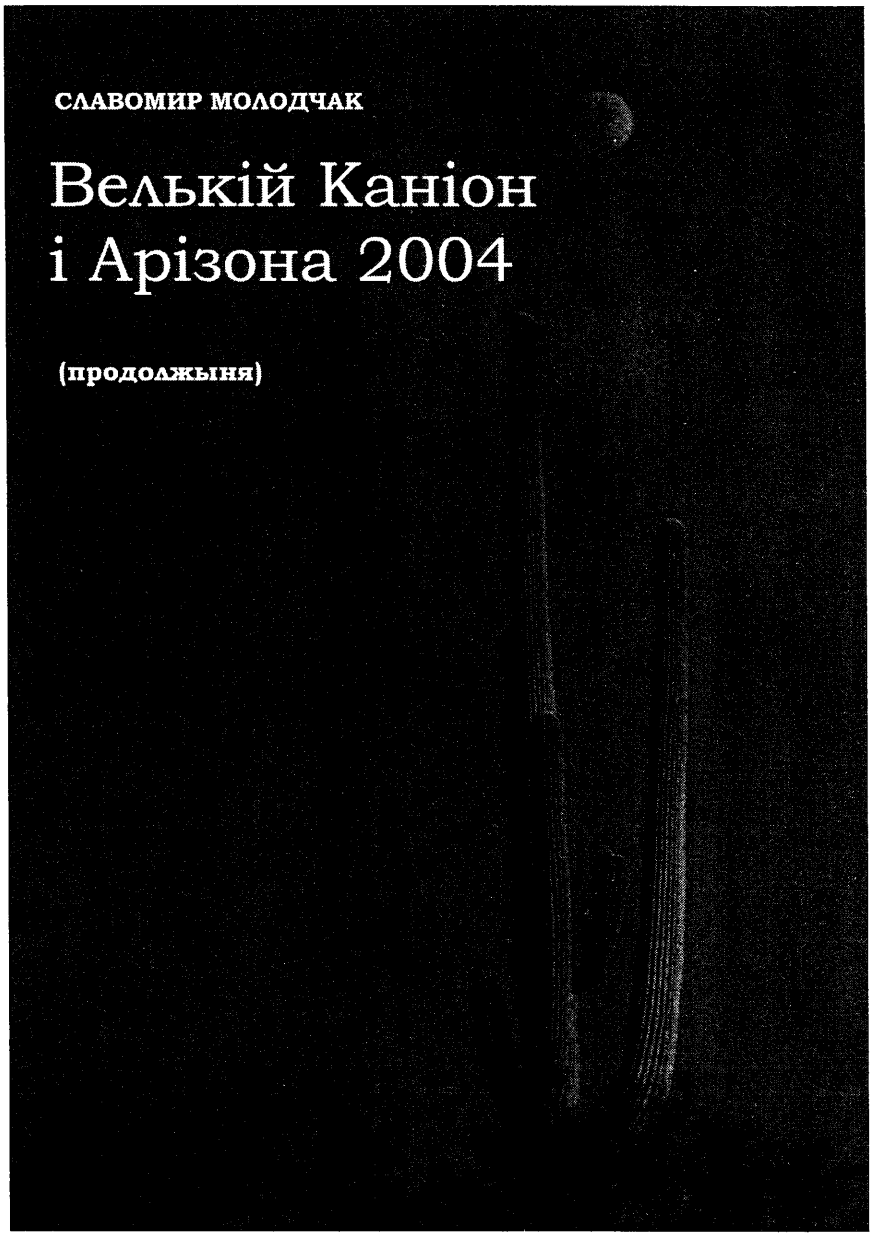

СЛАВОМИР МОЛОДЧАК

Велькій Каніон і Арізона 2004

(продолжыня)

Помалы зъізджаме з высочыны Гір Скалистых в сторону пустынь Арізоны. Гірскы сосны з переіханыма кільометрами заміняют ся місцьом з кактусами. В кінци дотераме до Тусон, другого што до велькости міста того штату. Прекрасні розложений в долині помеджде двома частями национального парку Саґуаро (Saguaro National Park). Саґуаро то велькы, высокы на 10 і веце метрів кактусы. Найстаршы, жыючы 150 років можут важыти 8 тон! Тоты ґіґанты сут барз добрі пристосуваны до жытя в так екстремальным климаті, де дощу падат меньше як 30 цм на рік. Іх дрібне коріня може єдноразово зобрати до 800 літор воды! То тілко, кілко ім треба на цілий рік. Саґуаро то правдивий цар помеджде кактусами. Єст іх гын так дуже і роснут так густо, же можсьміло бесідувати о кактусовым лісі. Тепер час сходил нам на спацерах помеджде тыма ґіґантамы. Пречудний был єден вечер. Сонце заходило на жолто, золотаво потім на помаранчово і червено. Выобразте собі тот спектакль сьвітляний; в першым пляні величезны пальчасты саґуаро, котры як акторы на сцені одгрывают якысу фантастичну драму. А може то, як повідают Індияне, люде котры давно были замінены в кактусы, такого несамовитого вечера на ново ожывают? Врешті сонце сховало свою твар за горами і лем в тій пілтемряві мож было достеречы якбы якысу німу армію, котра чогоси терпеливо стереже. В кінци зробило ся темно. Завіса опала. Драма скінчена.

Ціла полудньова Арізона то до днес велькы вплывы культуры ішпаньскей. Іщы до половины XIX століття тота територія была мексиканьска, а перед незалежністю Мексику ішпаньска. По прегранній війні зо Зъєднаныма Штатами в 1848 році Мексик втратил векшу част днешньой Арізоны. Потім в 1854 Штаты докупили решту. До тепер заховали ся денекотры прекрасны католицкы місийны костелы і парафії. Іх історія сягат кінця XVII і початку XVIII віку, коли на тоты территорії приходили ішпаньскы єзуіты. Будували они не лем костелы, але тіж хыжы і інчы ґаздівскы забудуваня, так жебы місия могла выпродукувати вшытко на свої потребы. Потім в 1767 році, з політичных причын, король ішпаньскій Кароль III выгнал єзуітів і спровадил на іх місце францішканів. В такых обставинах, в борбі з єдныма племенами Індіан і спілпрацы з другыма жыли тоты місиі. До днес істнує активні місия Сан Ксавєр дель Бак (San Xavier del Bac) зараз на полудне од Тусон. Звана часом „білым голубом пустыні єст прекраным прикла-

дом ішпаньской сакральной архітектуры. Повело ся нам быти на літургії, веденій в части на англійскій, а в части на ішпаньскій мові для місцевых Індиян Тогоно Одгам (Tohono O'odham). Друга місия котру виділи сме – Тумакакорі, то залишены руіны, недалеко од мексиканьской границі.

Врешті пришол час на третю част нашой подорожы. Зас Велькій Каніон, лем же цілком деінде нич перше. На захід од национального парку, през землю Індіан Гавасу (Havasu) плыне потічок о тій самий назві і нич впаде до рікы Кольорадо творит штыри прекрасны водопады. Тоты водопады сут направду выняткові. З высокости даде 30 метрів вода впадат до зеленкаво-шмараґдовых озерок-басенів. То сут найкрасшы водопады якы сме в жытю виділи. Лем на жаль не тото стало ся втовды головном подійом. Але не выпереджайме выпадків.

Дотерти до того індияньского резервату не єст легко. Треба перше доіхати до оддаленого паркінґу на самым краю єдного з бічных каніонів а потім перейти долов 13 км до індияньского села Супай (Supai) і ту остати в туристычній базі або іти дальше 3 км до шатровиска. Мы сме выбрали тото перше. Початково вшытко выглядало нежлі. Лем якоси дост насьмічено на стежці. В міру сходжыня сьмітя прибывало. Папіря, картоны, пушкы по пиві (на терені того резервату алькоголь был заборонений). Думаме собі – як тоты паскудны гамерицкы туристы сьмітят! Але по кілкох годинах пришло нам змінити опінію. Коли вошли сме до села вшытко было ясне. Штоси такє тяжко собі выобразити. Запущены бараки, коні і мулы стоят во власным лайні, всяди валят ся сьмітя! Але на бараках антены сателітарны, векшіст Індиян, тіж старшых, зо слухавками на ухах, ани шліду давных традиций. І дуже молодых Індиянок барз спасеных. Выглядат якбы небарз могли они собі порадити зо сучасністю. І здає ся, же нихто до того ся не може втрутити, бо єст то індияньска самозаряджаюча ся територия. То вшытко певні результат діяльности білых люди през долгы рокы і теперішня велька сила телевізийной реклямы. Нихто не навчыл іх як собі з тым порадити. Мы сме зо свойой стороны были несьвідомы такой проблемы. Зато певні так міцно тото подіяло на нас, же затмарило красу водопадів. Смутне. З другой стороны з нашого лемківского подвірця інтересуюче было бы прешліджыня зносин Індиян з гамерицкым рядом. Індияне тепер мают ріжны економічны удогідніня: продают бензину без податку, не платят за державны школы, провадят касына, поберают оплаты за вступ на власны терены, ітп. Але то тема на інчый раз.

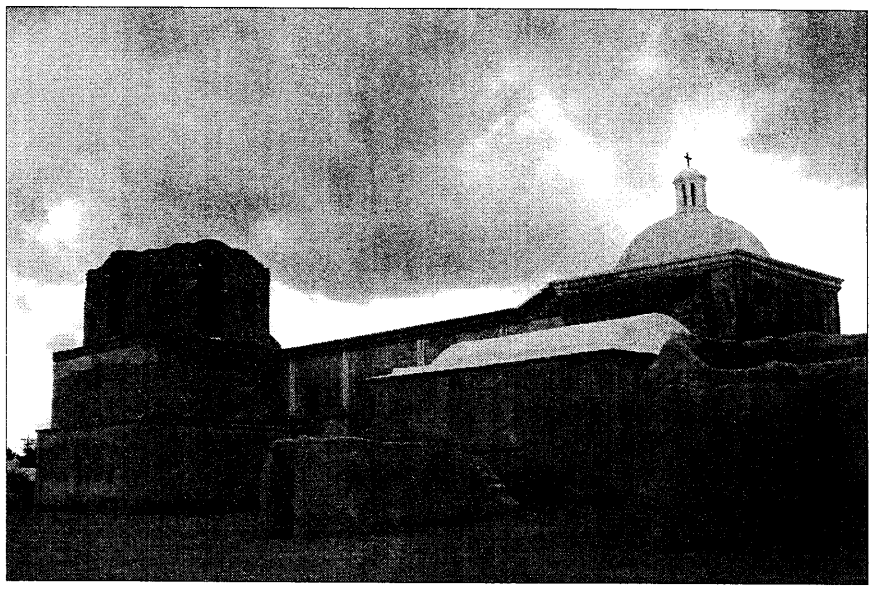

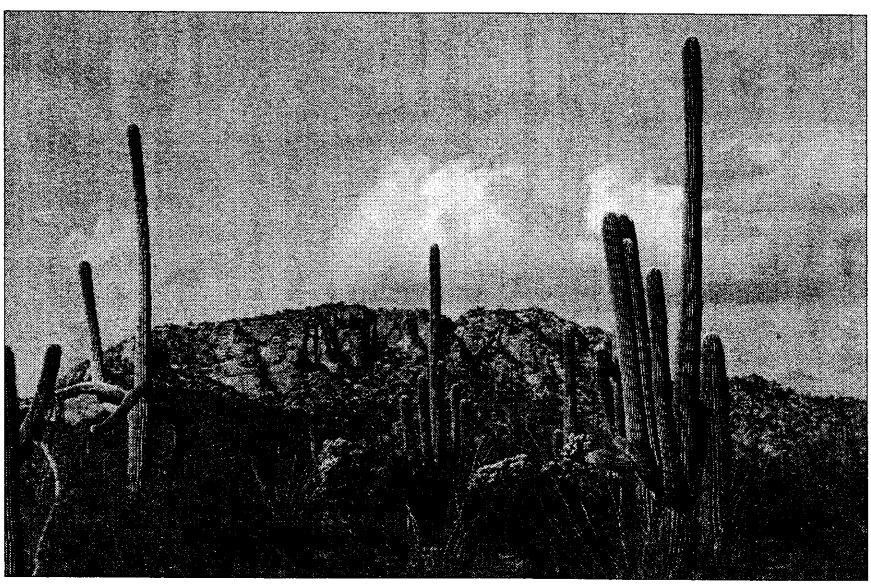

Вшыткы урляпы мают єдну спільну сторону. Кінчат ся за скоро. Так было і на тот раз. Вертали сме докладні том самом дорогом. Переіхали сме 9 тисячи кільометрів, а перешли сме іх даде 80. Не доповім лем кілко кільоґрамів выпочене остало в тых двох тыжнях. Хоц уж неєдно сме виділи, то треба признати, же арізоньскым каніонам тяжко дорівняти.

Шановний Пане Петре!

Щыро дякую Вам за одповід, котрой, признам ся, кождий ден єм вызерала. (...) Іщы раз барз красні дякую і тішу ся незміренні, же буду мала такы супер книжкы. А припущам, же іщы барже будут ся тішыти тоты, котры тоты білы крукы достанут од мене і будут з них корыстати найперше они, а потім даколи може і наступне покоління. То така моя надія і оптимістычна візия пришлости в нашій лемківскій родині. Само запевніня, же мы то Лемкы або Руснакы в гнешнім сьвіті, далеко од свого, то за мало. Треба переказати дітом свою бесіду, культуру, історию – єдным словом, вшыткo што наше. Так само треба задбати, жебы знали і шанували вшыткых, котры ся причынили і причыняют до того, жебы наше правдиве лемківство не загынуло, але ся розвивало.

Дочекали сме ся часів, же може собі придбати і нашы ґазеты, і нашы книжкы, то треба іх мати, жебы діти чытали і знали, же в нашым народі, як кождым іншым, тыж сут талантливы поеты, писменникы, люде наукы. Пишут они в нашым ЯЗЫКУ, а не в якісий там говірці, як то нас прібуют хоц-котры нашы братя мамунити і понижати.

Я знам сама по собі і по своіх дітох, же тото з чым ся росне остає навсе. В нашій хыжы все ся бесідувало по свому, што мі яко дітині не шкодило юж в віку трьох років опанувати в товаристві сусідскых діти барз добрі польскій язык. Якоси ся мі нич не мішало і в обох языках еднако легко ся мі бесідувало. Потім, як єм была кус векша, то сме собі зимовом пором обі з мойом святой памяти Бабом часто сідили коло шпаргета і Баба мі сьпівали (ой, а сьпів і танец то был в них на першым місци по молитві і роботі; тото з них праві же в незміненій формі перешло на мою сестру, а іх другу внучку), оповідали розмаіты історийкы, чытали Біблийку або Лемківскій Календар, якій приходил од родины з Америкы. До гнеска памятам з нього хоц-котры знимкы, красны ілюстрациі, цекавы оповіданя і вершыкы (Баба повідали – стишкы). Баба чытали, а мі лем очы літали по ленійках і цілий цас Іх мучылам, жебы мі повідали – яка котра буква. Мож тепер повісти, же были то якбы першы, позбавлены стресу лекциі нашого языка. Як ся потім оказало, барз ся они придали ажи в польскі школі при вчыню ся росийского языка, бо „алфавіт" праві єм юж знала і недуже новых „знаків" треба было іщы запамятати (Баба бы мя ту поправили: затямити). А яка выгода была на польскым языку, як ся писало „диктандо", не было проблему з „и" замкненым і отвореным, з „rz" і „z" з кропком, ани з „h" і „ch". Тоту саму „методу научаня" сме потім обі з Бабом стосували, як росли моі діти, а іх правнукы. І зас ся справдила барз добрі.

(...) Написала-м лем тото, што єм ту заобсервувала, што мі лежыт на серци, коле в очы, а часом ся пхає і на язык, бо неможе стерпіти. А найбарже, аж до жывого допікают все тоты, котры походят з того самого лемківского гнізда, але дали ся юж „усвідомити" і тепер ся роблят великыма діячами. Ажи ся іх зове „добрыма духами". А мы, вперта і недовчена решта, не маме права ся спротивляти. Добрі, же нас іщы не зовут для рівновагы „злыма духами".

Пане Петре, Вы найліпше знате тото з власного досвідчыня, же як Лемко боронит свого русиньского коріня, з діда-прадіда перевзятой бесіды і приналежности до свого, а не до сусідского народу, то ся му приліплят розмаіты епітеты, тыпу „чорна уця", або ся го іменує шкідливым сепаратистом і „не дуже тактовным" партнером в дискусии.(...) Но але што зробити? На хоц-котры долеглівости нее іщы лікарства. А мы, жебы не загынути, не маме іншого выходу – лем мусиме пильнувати свого і нич си не робити з епітетів докучників.

(...) Тымчасом іщы раз дякую і сердечні поздоровлям Вас і цілу Вашу Родину од нас вшыткых і жычу дуже здоровя і силы в нелегкій преціж, але барз нам вшыткым Лемкам потрібній роботі. (...) Жычу Вам вшыткого, што найліпше.

Оставайте з Богом.

Мария Чарняньска
Канада

Шановна Пані Марийо!

Не опер єм ся тому, жебы не опубликувати такой цілого Вашого листу. Еманує з него така велика внутрішня сила, така незмірена любов до нашой бесіды, культуры – же годна она быти ясным, блаженным прикладом для нашого марного місцями сьвіта. Тымбарже она цінна, же родит ся, а властиві прекрасным жытьом жыє на найтруднійшым для Лемків місци на Земли. Подяка Вам і пошана од нас вшыткых.

...А од мене личні – велика вдячніст за будуючы слова. Тоты акуратні, котры єм в Вашым листі поминул. Были такы прекрасны, же внимал єм ся выявити іх сьвіту. Але для себе на все іх заховам. І будут мі помічны в трудных днях. Дякую!

- Уйко Петро

✧ ✧ ✧

Szanowny Panie!

Bardzo dziękuje za egzemplarze "Besidy" z Pańską relacją z pobytu w Villa Mont Noir. Chciałabym jednocześnie bardzo Pana prosić, jeśli to jest możliwe, o przesłanie jeszcze jednego egzemplarza "Besidy", który trafiłby do archiwum Villa Mont Noir.

Niezmiernie miło nam, wszystkim osobom, które pracowały przy tym spotkaniu, ze wywiózł Pan miłe wspomnienia. Po spotkaniach z takimi ludźmi jak Pan, chce się coś jeszcze zrobić w tym kierunku. Moja praca nad prezentowaniem

problematyki łemkowskiej trwa - francuskie środowisko naukowe jest zainteresowane jej poznawaniem, o czym świadczą konferencje, na których bezustannie mówię o Pańskiej społeczności. Ostatnio miałam przyjemność w miniony poniedziałek, 17 stycznia.

Szanowny Panie, drogą pocztową mam przyjemność przesłać Panu (...) egzemplarz prestiżowego pisma francuskiego, "Poèsie" założonego na początku XX wieku przez wydawcę i poetę Pierre'a Seghersa. Ten tom poświęcony jest poezji polskiej, ale są też wiersze, które Pan zaprezentował w czasie czerwcowego spotkania w Villa Mont Noir. Tom otwiera prezentacja poezji Czesława Miłosza, a kończy prezentacja Pańskiej. We wstępie Pani Laurent, napisała, że: "w Nowej Polsce tej po 1989 roku głosy przyciszone przez prawie pół wieku, odzywają się na nowo, ich nadzieje są wielkie, spodziewają się poznania przez państwa Unii Europejskiej ich kultury, ich literatury – której korzenie sięgają setki lat wstecz, a która wciąż jest żywotna".

Mam nadzieję, że tak dobrze zaczęty rok (publikacja) przyniesie dużo zadowolenia i przyjemności, czego Panu, wszystkim Pańskim Bliskim i sobie życzę.

Z serdecznymi pozdrowieniami

Małgorzata Misiak, Lille

✧ ✧ ✧

Panie Piotrze! Tyle się dzieje na Waszym Podwórku, a ja nic prawie nie wiedziałem, bo mi przysłali „Besidę" od Nr. 78 dopiero w lutym! Dziś Ricznik – gratuluję treści. Już myślałem, że „Besida" nie wychodzi!

Pozdrawiam –

Zygmunt Malinowski
Warszawa

Panie Zygmuncie! Przepraszamy, że z takimi problemami otrzymuje Pan naszą „Besidę". Obawiam się, że nie tylko Pan. Obiecamy solennie - poprawimy się.

✧ ✧ ✧

Редактор „Бесіды"
Пан Петро Трохановскій
Криниця

Шановний Пане Петре! Прикро мі, але мушу боронити свойого імени, як автора моіх творів публіцистичных.

Вы опублікували мій верш, старий як Вы и без мойой згоды, в додатку до „Бесіды", 2005 (2004 – Антологія XII Лемківской Творчой Осени – Ред. „Бесіды"). То з горы Вам пробачам. Але не пробачу Вам „поправляня" моіх вершів!

Мій верш „Ци помнеш лемку" так старий як Вы, то чом го поправляте! Знам, Вы ся народили на тзв. Заході и николи не были сте на автентичных лемківскых в е ч і р к а х. Лем же то не моя вина, Вы не мали право поправляти – змінять твір, праві так старий, як Вы.

„Ци помнеш лемку" – мій, не абы якого значыня твір, повстал в 1959 р. Не розумію, чом Вы ницыте тот – мій верш – свойом незрілостьом, в однесіню до культуры лемків!

Я бывал на „лем. Вечірках" од четвертого року жытя. Вы, быти може николи на такых „вечірках" не были... За то Вы, в найблизшій „Бесіді" мате мя перепросити за зміну слова „твойом слином" на „свойом слином". То таке просте, а Вы допустили ся до зневажыня мене том зміном. (Не мушу Вам тлумачыти про што ходит, выстарчыт, же мя перепросите за зміну слова – „свойом слином" на „твойом слином" в Вами выдрукуванім моім вершу – „Ци помнеш лемку".).

На мартінесі лем додам, же пізно в ночы дівчатам (жінкам также) бракувало слины, потрібной до звільжаня ниткы „туж, туж при кудели", товды паробок помагав своій дівчыні докінчыти прясти ей куділь його слином. То вшытко. Чи Вы то розумієте, чи ні, то юж Ваш проблем.

З пошаном –

Павел Стефановскій

Ци помнеш, лемку

Ци помнеш, лемку,
як дзвонит церковний дзвін,
як вода в риці булькоче
шумом водоспаду,
як ся ти дерева кланяли
розказаньом вітру,
а ты єс слухав шепту природы,
єй сьпіву и плачу,
лісів шелесту далекого,
шуму пташыных крыл,
рыку оленя серед темной ночы,
што ледво-ледво тя доходив,
голосу сокыр лісорубів
и острых ритму пилиных зубів,

Памяташ, лемку,
напевно памяташ,
бо не забыли очы твоі
кшталту и красы рідной землі,
бо не забыли твоі очы
діда, як орав на убочы,
пастуха з меріндьом при боці,
як гнав худобу на гору пасти,
або як пас єй в потоці,
дівчыну, што в сонечний ден
брала на горбку дрібний лен,
як боса рику преходила
и, жебы кабат не змочыти,
руком го в гору підносила,
як твоя дівка, твоя жена,
з кудельом ишли до сусіда,
як ім фурчали веретена
при сьвітлі лямп до пізной ночы.
Парібкы вырабляли збыткы,
дівчатам заглядали в очы.
Можес и сам пряв з дівчыном,
котра звільжала **твойом** слином
ниточку туж-туж при кудели?
Можес обірвав там за збыткы
од дівчат, што на дритах плели?

Я до днес чую
сьпів дівчат и хлопців
про жытя лемків,
про іх долю
и прошу, брате,
мою не одмітуй волю.
Скінчме тым сьпівом розмову:
Не забывайме, лемкы, Лемковины,
най єй шанують нашы сыны.

В Білянці, 1959

Шановний Пан
Павел Стефановскій

Выбачте! Публикую цілий верш, хоц інчы редакторе в разі омылкы публикуют лем єдну фразу. Чыню так, бо шаную Вас і Ваш верш, котрий од молодости так єм запамятал. Не „зневажыл" єм Вас цільово, а через свою – як пишете – незріліст. Штож! Человек вчыт ся ціле жытя і бортаком гмре... А згода на друк? Радили мы телефонічні о предметовій антології. Виділо ся мі – же для двох Лемків того дост! (П.Т.)

ВАНЬО ГУНЯНКА

Гнів

(выімкы зо вступу)

Гнів, грішыско мерзкій, брыдкій,
Грішыско – сромота!
Тот гріх робит із чловека
Быка, ідиота...
Із шумного, із дівчатка
Гнів зробит дівчыско,
Жена зыйде на босорку
Од того грішыска,
А муж часто побье жену,
Што ганьба велика,
Такє діло некультурне
І робота дика!
Мама зас бьє слабы діти,
Хоц не винуваты,
І діти стают „сєтнякы"
І тумануваты.
І звірята бьют каміньом,
Не учат ся в школі,
Бо розум ім скаменіє
І нич іх не болит...
Ґазда злостний і гнівливий
Бьє коня коликом,
Поламле му кости, ребра
Окутым орчыко,
Пастух рогы поодбиват
Каміньом коровам!
Гнівлива натура брыдка
І барз нездорова...
Чловек з гнівом іде шліпо
І ся не озерат,
Такій чловек скоро старий
І все скоро вмерат,
І то смертю не звычайном,
В хыжы на постели,
Але все даде пропаде.
Він все невеселий,
Ходит хмарний, понуристий
Долину очами,
Покаль даде ся не дзірґне
Медже конарями.
(...)
Чловек в гніві, чловек сьмішний
Зробит глупство такє,
Што го аж до самой смерти
Мают за бортака!
Шумне дівча стартит красу,
А чесний чест стратит;
Всім нам треба знати тото,
Што гнів нам не платит.

Взято з выданя
„Сім ґріхів головных",
Клівленд, 1934

Федор ВІЦО / ІЛЬКО СОВА З БАЮСОВА

МИХАЛ СИМУНОВИЧ

Натура Славян

Славяне – дост непрактычний і ірраціональний нарід. Раз наглы, раз невытырвалы і тяжко в далекій перспектыві годны реалізувати свої заміры при ґаздуваню інчых народів.

Кєд же тот сьвіт ма свій мотор, што го жене до переду – адже то народы Далекого Сходу; кєд ма свій розум, практычніст і рациональніст – адже то найвекшы народы Старого Континенту; кєд же тот сьвіт ма і свою душу, адже она вшелеяк – славяньска. Буйна, нестабільна, полна противности, од летаргу по евфорию і екстазу. Знає быти роскішна, милосердна, часто на рубци веселости і розпукы, але, вера, зна і заблукати на темны бездорожа – як в Достоєвского.

Зо вступу до векшого допису автора: *Культура ґаздуваня. Богатство в толеранциі*; „Руски Календар 1996", Нови Сад.

Максим і Клим

Клим приходит пред Великоднього до склепу і гварит:

— Дайте 99 яєц, бабі до паскы.

— Но та може уж рівне сто, як мам пакуване?

— Так гварила і баба, але паску з пеца вытігал буду я!

◆◆◆

На цисарці во Фльоринці Максим виділ як авто вдарило до дерева. Надходит Клим.

— Виділ єс як то ся стало?

— Та виділ єм.

— Но і як ся стало?

— А видиш оне дерево?

— Виджу!

— А они не виділи...

◆◆◆

Клим сідит на кобици і острит сокыру. Максим, дакус глупаво, ся го зьвідує?

— По што остриш сокыру?

— А так для забитя часу.

◆◆◆

Гвечер Максим іде попід Климів выгляд тай гойкат:

— Климе, гой, Климе! Треба ти може дров?

— Ніт. Мам під стріхом сьцюс до полна закладений.

Клим рано стає, смотрит під стріху, а... дров неє.

ІВАН ПЕТРОВЦІЙ

Сьпіванка зьвідальна

Жытя!
Як без смерти мі од тебе втечы?
Питя!
Як з погарьом тебе ся выречы?
Вино!
Як лишыти, докля тя не спию?
Зерно!
Як косити, кєд єм тя не сіял?
Дуган!
Як без тебе темну ніч всідити?
Любов!
При шліпоті твоій – як видіти?
Гріхы!
Як до пекла без вас мі трафити?
Стихы!
Як в камері серця вас запрячы?..

Коса!
Накошеной травы ся встрашыла?!
Краса!
Сьвіт не спасла, а ся спаскудила!

Сьпіванка против правді

Не треба правды, бо правда влече
Смертельну ід.
А найчастійше, по правді речы –
Правды уж ніт!

Не то же неє, ай і – не треба,
Бо правда – клам.
Взрій ся глубоко, вникний до себе –
Што было там?!

Што ся обстало? І – ци то правда?!
Шкарупа! Нич!
Я жыю гнеска. Ты – будеш заран.
Меж нами – ніч.

Правда з клеветом ся скамратила:
Ач можеш – вдій!
Не глядай правды. І кєд маш силу,
Запроста – жый!

З найнівшой збіркы (Ужгород 2004)
„Послідні співанкы",
з підкарпатского русиньского
на лемківскій „потолмачыл"
щырий цимбор Петро Мурянка.

ІНФОРМАЦИЯ!

Од марця біжучого рока змінил ся номер почтовой скрыткы Редакциі „Бесіда". Дотеперішній, од 1989 рока, номер 123 замінено на

83

Стало ся так в звязку з ремонтом почты. І нич бы ся не стало, кєбы... Отже підчас ремонту уряджено заступче місце на скрыткы. Уряджено так, же вкладано нашу кореспонденцию... не до нашой скрыткы. Звернено нам оплату за три місяці і перепрошено писемні:

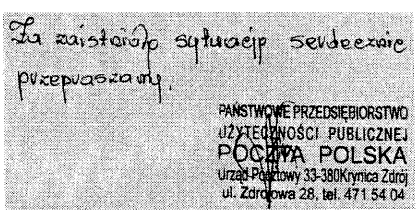

Та нам буля з того. Векшіст матеріалів ся здеактуалізувала. Але свойом дорогом, хоц не наша то вина, просиме Шановных Кореспондентів о выбачыня і красні дякуєме за памят. Бо уж сме думали, же сте о нас забыли. (Редактор)

W NUMERZE:

str. 2 – prezentacja numeru;
str. 3 – *Nowiny - nie nowiny, nie tylko z Łemkowyny* – z życia łemkowskiego / rusińskiego kręgu kulturowego;
str. 4 – *Z prasy, z komentarzem i bez*;
str. 6 – *(Że pomistyty treba...)* - odredakcyjne zagajenie artykułu Dr Anny Pliszkowej – p. niżej;
str. 6 – *Dostojny dar z okazji jubileuszu kodyfikacji* (Dr Anna Pliszkowa) omówienie książki „Rusyńskyj jazyk";
str. 8 – *...a w Ruskiej Bursie znów kolędowali* (Toma Kwoka) – reportaż;
str. 10 – „Na skrzyżowaniu kultur (pt) – notatka o wystawie fotograficznej w Krynicy:
str. 11 – *Łemkowskie Ostatki '2004* (Łuka Suk); - reportaż z Legnicy;
str. 12 – Nie tylko raz do roku (ts) – *sprawozdanie z działalności Koła Stowarzyszenia Łemków w Legnicy* ;
str. 12 – *„...i pamięć o nich z pokolenia na pokolenie"* (Petro Trochanowskij) – wspomnienie o N. Repeła;
str. 13 – *Sprawy* (Andryj Kopcza) – reportaż z pobytu prof. P.R. Magocsi w Polsce;
str. 13 – *Chociaż na obczyźnie, ale po swojemu* (Wanio Fesz) – relacja z kolędowania;
str. 16 – *Historia niemalowana* (wywiad Bohdana Horbala z Semanem Tełyczka i jego żoną Paraską) – kontynuacja;
18 – *A Wisła dalej płynie* (Petro Murianka) – fragment wspomnien autora;
str. 20 – *Nasii dobrzy Rusini* (Krúdy Gyula) – wybrane rozdziały z książki pod tym tytułem, na podstawie tłumaczenia z węgierskiego Igora Kerczy;
str. 21 – *Spisanie podgórskich majętności* (Wacław Potocki) – przekład na język łemkowski Petro Murianka;
str. 22 – *Wielki Kanion i Arizona '2004* (Sławomir Mołodczak) – z cyklu „National Geographic albo podróże Łemków" – część druga;
str 24 -25 – Listy;
str. 26-27 – satyra, myśli, rozrywka (Wanio Hunianka – *Gniew*; Mychał Symunowycz – *Charakter Słowian*; Iwan Petrowcij – *Piosenka z pytaniami, Piosenka przeciw prawdzie*)

Na pierwszej stronie okładki:: *Przychodzi wiosna* (panorama Krynicy Dolnej), foto: Piotr Basałyga;

Na ostatniej stronie okładki: Cerkiew pw. Świętych Kosmy i Damiana w Bereście, foto: Piotr Basałyga.

♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦

„B E S I D A" - dwumiesięcznik Zarządu Głównego Stowarzyszenia Łemków ♦ Redaguje zespół: Helena Duć-Fajfer, Andrzej Kopcza, Piotr Trochanowski (redaktor odpowiedzialny) – e-mail : murianka@op.pl ♦ Adres redakcji: 33-380 Krynica Zdrój, skr. poczt. 83 ♦ Kolportaż: Zarząd Główny Stowarzyszenia Łemków, 59-204 Legnica 6, ul. Zofii Kossak 6 - na ten adres należy składać zamówienia na prenumeratę ♦ cena pojedynczego egzemplarza – 3,50 zł,- plus opłata za przesyłkę. Przedpłata na prenumeratę roczną, z kosztami przesyłki - 33,00 zł.

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania materiałów. Poglądy redakcji nie zawsze są zbieżne z poglądami autorów artykułów.

♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦

Czasopismo dotowane jest przez Ministerstwo Kultury

Walter Maksimovich
Digitally signed by Walter Maksimovich
DN: cn=Walter Maksimovich, o=www.lemko.org, ou,
email=walter@lemko.org, c=US
Date: 2010.02.16 23:09:05 -05'00'